

Prijevod i translatološka analiza djela I druge priče Georigija Gospodinova

Lončar, Gloria

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:325310>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-23**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA JUŽNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI

KATEDRA ZA BUGARSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
JEZIČNO-KNJIŽEVNI SMJER

Gloria Lončar

PRIJEVOD I TRANSLATOLOŠKA ANALIZA DJELA *I DRUGE PRIČE* GEORGIJA
GOSPODINOVA

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ana Vasung
Komentorica: dr. sc. Marijana Bijelić

Zagreb, 2020.

Sadržaj

Sažetak	4
1.Uvod	6
2.Kratka priča	7
3. Prevođenje i znanost o prevođenju.....	8
3.1.Definicije prevođenja	8
3.2.Translatologija	10
3.3.Književno prevođenje kao prijevod kultura	12
4.Leksička analiza prijevoda	15
4.1.Vlastita imena, nazivi i toponimi.....	16
4.2.Frazemi.....	17
4.3.Bugarsko-hrvatski lažni prijatelji	19
4.4. Pisanje stranih riječi	21
4.5. Elementi kulture	22
4.6. Psovke i vulgarizmi	23
5.Gramatička analiza	26
5.1. Prijevodne transformacije.....	26
5.1.1. Preraspodjela	26
5.1.2.Zamjena	28
5.1.3.Dodavanje.....	29
5.1.4.Izostavljanje.....	31
6.Zaključak	35
7. Popis literature.....	36
8. Prilog	38
8.1. Prijevod priča	38

Izjava o neplagiranju

Ja, Gloria Lončar, kandidat/kinja za magistra/u južne slavistike, izjavljujem da je ovaj magistarski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio magistarskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz kojega necitiranog rada. Isto tako izjavljujem da nikoji dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

POTPIS

Sažetak

Rad predstavlja translatološku analizu prevedenih kratkih priča s bugarskog jezika na hrvatski. Na temelju translatološke analize tih jezika uočavaju se razlike i nepodudarnosti među jezicima koje se najviše očituju na leksičkoj i gramatičkoj razini.

U uvodnom dijelu definiraju se pojmovi - kratke priče, translatologije, prevođenja, književnog prevođenja te prijevod iz kulture u kulturu.

U drugom dijelu rada iznose se leksička i gramatička analiza prevedenih tekstova, lažni prijatelji, elementi kulture, vulgarizmi, frazemi te problemi prilikom prevođenja.

Ključne riječi: *translatološka analiza, hrvatski, bugarski, leksička analiza, gramatička analiza.*

Summary

The paper presents a translational analysis of translated short stories from Bulgarian into Croatian. Based on the translational analysis of these languages, differences and discrepancies are observed among the languages and those are the most evident at the lexical and grammatical level.

The introductory part describes what is a short story, translation, literary translation and translation from culture to culture.

The second part of the paper presents the lexical and grammatical analysis of translated texts, false friends, elements of culture, vulgarisms, idioms and translation problems.

Key words: translational analysis, Croatian, Bulgarian, lexical analysis, grammatical analysis.

1.Uvod

Tema ovog diplomskog rada prijevod je izabrane proze Georgija Gospodinova, točnije nekoliko kratkih priča iz zbirke *I druge priče* te translatološka analiza tog prijevoda. Književno prevođenje dio je programa diplomskog studija Južnoslavenskih jezika i književnosti pa smatram da ću ovim radom razviti svoje prevoditeljsko umijeće i uočiti razlike među jezicima. Djela Georgija Gospodinova sam već ranije upoznala na bugarskim književnim kolegijima tijekom studija, pa je to ujedno bio i jedan od razloga odabira ove teme.

Književno prevođenje jedan je od najtežih prevoditeljskih zadataka. Prevoditelj je u prvom redu čitatelj, on mora poznavati i shvaćati autorov stil i način izražavanja. Osim toga, prevoditelj mora misliti i na čitatelje za koje se taj tekst prevodi. Budući da se poruka teksta mora prenijeti što vjernije moguće, potrebno je pronaći najbolja rješenja i ne prevoditi riječ za riječ.

Georgi Gospodinov jedan je od najčitanijih bugarskih suvremenih pisaca koji je književnu karijeru započeo nagrađivanim pjesničkim knjigama, a književni ugled izvan Bugarske stekao je svojim proznim prvijencem, *Prirodnim romanom* (1999). Na hrvatski jezik je prevedeno nekoliko njegovih djela: romani *Prirodni roman* (prevele Tatjana Dunkova, Ksenija Marković, 2005.) i *Fizika tuge* (prevela Ksenija Banović, 2018.) te nekoliko kratkih priča i pjesama koje su objavljene u književnim časopisima. Gospodinov je dvaput gostovao u Zagrebu na književnim festivalima i jedan je od rijetkih bugarskih autora koji je poznat hrvatskoj publici.

Cilj ovog rada je provesti translatološku analizu prijevoda kratkih priča G. Gospodinova te prikazati uočene probleme književnog prevođenja. Prevoditelj se tijekom procesa susreće s brojnim poteškoćama na svim jezičnim razinama: od pisanja stranih imena do prevođenja frazema i stilskih figura. U radu ću izdvojiti probleme koji su se pojavili tijekom procesa prevođenja i vidjeti na koji način su riješeni. Prvo ćemo se upoznati s osnovnim karakteristikama autora i njegovih djela, zatim s pojmom kratke priče i njezinim razvojem kao književne vrste, a potom ćemo se posvetiti prijevodu i rješenjima koja sam odabrala.

2. Kratka priča

Enciklopedija Britannica definira kratku priču kao kratku fikcionalnu prozu koja je kraća od romana, a obično se radnja odvija oko samo nekoliko likova. Označava zaseban pripovjedni žanr koji se u 20. st. razvio iz nekih ustaljenih novinarskih i proznih oblika (crtice, anegdote, tzv. trivijalne, fantastične i detektivske proze) i izvorno objavljivao na novinskim stranicama te se po tome razlikuje od novele, koja je u to doba bila već tradicionalan oblik umjetničke književnosti. Zbog relativno kratkog opsega, kratka priča se dugo smatrala nižim, manje vrijednim žanrom zbog svoje „nesposobnosti“ potpunog pružanja pažnje svojim likovima i radnji, ali danas to više nije slučaj. Prema Miroslavu Šicelu (2001: 6), kratka priča je žanr koji se smjestio između feljtonistike i novelistike. On kratku priču poistovjećuje s crticom, a njezin izvor vidi u feljtonu jer nas upućuje na obilježja žanra – kratkoća, fragmentarnost itd.

Prema *Hrvatskoj enciklopediji*, kratka priča u užem smislu riječi označava zaseban pripovjedni žanr koji se u XIX. st. razvio iz nekih ustaljenih novinarskih i proznih oblika (crtice, anegdote, tzv. trivijalne, fantastične i detektivske proze) i izvorno objavljivao na novinskim stranicama. Po tome se razlikuje od novele, koja je u to doba bila već tradicionalan oblik umjetničke književnosti.

Kratka priča već se u 19. i tijekom cijeloga 20. st., pokazala idealnim prostorom za eksperiment sa samom književnom formom. Postmoderna kratka priča, potkraj 20. st., pod snažnim utjecajem argentinskoga pisca J. L. Borgesa, postala je štivo malobrojne i zahtjevne čitateljske publike. Kratka priča jednako je teško određiva prozna vrsta kao i roman, a svojom eluzivnom i nestalnom formom otkriva suvremeni kaotični, nepredvidljivi doživljaj stvarnosti.

Razvoj kratke priče započeo je i prije nego što su ljudi mogli pisati. Kako bi doprinijeli konstruiranju i pamćenju priča, rani pripovjedači su se često oslanjali na fraze, fiksne ritmove i pjesme. Zbog toga, neke od najstarijih pripovijesti, poput *Epa o Gilgamešu*, napisane su u stihu. Najstarije priče koje potječu iz Egipta bile su zapisane na papirusu. Stari Egipćani su svoje iskaze najčešće pisali u prozi, a poeziju su čuvali samo za himne i radničke pjesme.

3. Prevođenje i znanost o prevođenju

Budući da je središnji dio ovoga rada translatološka analiza književnog djela, osvrnut ću se na temeljna obilježja, početak, povijest i predmet proučavanja te discipline. Osim o translatologiji, u radu će biti riječi i o definicijama prevođenja te književnom prevođenju.

3.1. Definicije prevođenja

Vladimir Ivir (1984: 11) definirao je prevođenje na sljedeći način: „Prevođenje, kao oblik ljudske djelatnosti, sastoji se od pretvaranja informacije (misli, osjećaja, želje, naredbe) izražene jednim jezikom u jednakovrijednu informaciju izraženu nekim drugim jezikom. Primatelji prevedene poruke moraju primiti isti onaj sadržaj koji su primili primatelji izvorne informacije.“

U knjizi *A linguistic Theory of Translation* J.C. Catford prevođenje definira kao zamjenjivanje tekstualnog materijala u jednom jeziku jednakovrijednim tekstualnim materijalom u nekom drugom jeziku. Značenjska jednakovrijednost uspostavlja se između lingvističkih izražajnih sredstava dvaju jezika, pa se ovakav pristup prevođenju može okarakterizirati kao lingvistički pristup.

Bugarska lingvistica Svetla Tomanova (2009: 6) odredila je sam pojam prijevoda kao: „situaciju dvojezične komunikacije, čiju osnovu čini bilingvizam, odnosno sposobnost prevoditelja da komunicira na dva jezika.“ U idealnoj situaciji, prijevod se odvija sa stranog na materinji jezik, no tog se pravila u stvarnosti često nije moguće pridržavati. A. Ljudskanov (1967: 87) smatra kako je „prijevod zamjena jezičnih znakova uz čuvanje invarijantne informacije“. Ekvivalenti koji nastaju kao rezultat prijevodnih transformacija čuvaju invarijantno značenje.

Povijest prevođenja u svjetskim razmjerima vezana je već u najranije vrijeme za ličnosti iz naših krajeva: sv. Jeronim, rodom iz Dalmacije, koji je potkraj četvrtoga stoljeća preveo Bibliju s grčkoga i hebrejskoga na latinski jezik i dao verziju koja je dugo ostala u službenoj crkvenoj upotrebi pod nazivom Vulgata. Sami počeci slavenske pismenosti su vezani uz prevođenje. Slavenski apostoli Ćiril i Metod udarili su temelje slavenskoj pismenosti svojim prijevodima liturgijskih i biblijskih knjiga u devetom stoljeću. Kasnije, kod

uspostavljanja pojedinih južnoslavenskih književnosti, prevodioci su odigrali važnu ulogu jer su njihovi prijevodi ugrađeni u južnoslavenske književnosti.

Iskra Likomanova u svojoj knjizi *Славяно-славянският превод* iznosi dvije zanimljive teze: (a) prijevodi unutar slavenskih jezika mogu se tretirati kao regionalni fenomen jer se ti jezici nalaze u srodstvu zbog etno-povijesne blizine; i (b) takvim prijevodima posljedično nedostaje „egzotični sastojak“ (drugim riječima, čitatelji su Slaveni - bili oni Bugari, Poljaci, Rusi ili drugi Slaveni - koji prisvajaju prijevode s drugih slavenskih jezika ne susreću se sa "zagonetnim" detaljima ili poteškoćama u shvaćanju stvarnosti opisane u književnim tekstovima). Također, period nakon 2. svjetskog rata obilježio je utjecaj Sovjetskog političkog sistema na sve slavenske zemlje, što ih je zapravo i zbližilo i dovelo do povećanja prijevoda književnih djela svake slavenske zemlje.

Likomanova razlikuje dvije vrste mapiranja između izvornog i ciljnog jezika: (a) gramatički i leksički uvjetovane transformacije i (b) korespondencije koje ograničavaju ili neutraliziraju stilski raspon u dijakronijskom i društvenom sloju prijevoda u usporedbi s izvornikom. Likomanova također uvodi pojam "prijevodna transformacija", koja označava operativni cilj koji predstavlja "pretvorbu prijevoda" izvornika u prevedeni tekst.

Prema Romanu Jakobsonu postoje tri vrste prevođenja, a to su: unutarjezično, međujezično i intersemiotičko prevođenje ili transmutacija.

U većini slučajeva prevodi se izravno s izvornog jezika na ciljni jezik te u tom slučaju govorimo o izravnom ili direktnom prevođenju; no u nekim situacijama prevodi se preko jezika posrednika, što se naziva neizravno ili indirektno prevođenje.

3.2. Translatologija

Translatologija je znanstvena disciplina koja proučava proces prevođenja, analizira prijevod i rad prevoditelja u cijelosti. To je disciplina koja obuhvaća dvije razine: praktičnu koja podrazumijeva aktivnost prevođenja i teorijsku koje se odnosi na primjenu teorije i analizu lingvističkih osobitosti u prijevodu.

U knjizi *Uvod u teorije prevođenja* Nataša Pavlović (Pavlović 2015: 25) govori kako su se rasprave o prevođenju vodile još u antičko doba, a o prevođenju su govorila mnoga velika imena poput sv. Jeronima, Luthera, Cicerona, Horacija, Goethea i Nabokova. Tek 50-ih godina 20. stoljeća pojavljuju se nastojanja da se utemelji znanstvena disciplina koja bi imala vlastitu infrastrukturu i kojoj bi predmet proučavanja bio prevođenje i koja bi imala svoju vlastitu „infrastrukturu“ u obliku znanstveno-akademske institucije, studijskih programa i akademskih stupnjeva i zvanja te znanstvenih skupova, časopisa i društava. Zatim se nameće pitanje naziva nove discipline, pa tako Eugene Nida u svojoj knjizi *Toward a science of translating* rabi termin *science of translating*, a paralelno se pojavio i naziv *Übersetzungswissenschaft*. Oba termina su kasnije ustupila mjesto drugim nazivima. Na engleskom jeziku naziv *science of translating* posve je nestao iz upotrebe, a zamijenio ga je naziv *translation studies*, naziv koji je James Holmes predložio 1972. g. U svom eseju „*The name and nature of translation studies*.“ Njemački naziv zadržao se u užem smislu proučavanja pisanih oblika prevođenja, a pojavio se termin *Translationwissenschaft*, koji obuhvaća sve oblike prevođenja, uključujući i usmeno. U engleskom jeziku termin *science* se prvenstveno odnosi na prirodne znanosti, a u njemačkom termin *Wissenschaft* ima šire značenje, pa tako Holmes objašnjava da problem nije u tome što disciplina nije *Wissenschaft*, već u tome da se svi *Wissenschaften* ne mogu nazvati *science* u pravom smislu te riječi. Zbog toga Holmes predlaže naziv *translation studies* koji je trebao ukloniti nesporazum. Danas je njegov termin prihvaćen u anglofonom svijetu i globalnim raspravama vođenim na engleskom jeziku. Na hrvatskom jeziku još nije uvriježen naziv discipline pa se koriste nazivi *znanost o prevođenju*, *traduktologija* i *translatologija*, a naziv *teorija prevođenja* koristi se u širem značenju znanstvene discipline.

Prema Nataši Pavlović (2015: 29) znanost o prevođenju ili translatologija smatra se interdisciplinarnom zbog širokog raspona tema kojima se bavi te zbog mnogo dodirnih točaka

sa susjednim disciplinama. Susjedne discipline s kojima znanost o prevođenju dijeli znanstvenu metodologiju ili teorijske okvire jesu različite grane lingvistike, psihologija i kognitivne znanosti, sociologija, znanost o književnosti, kao i novije znanstvene grane poput kulturalnih studija, rodni studija i postkolonijalnih studija.

Znanost o prevođenju je znanstvena disciplina koja proučava prevođenje u svim njegovim vidovima i to: produkte prevođenja, prijevodne procese, utjecaj prevođenja na kulturu i kulture na prevođenje, prevoditelje kao stručnjake te društvene uvjete u kojima se prevođenje odvija, razvoj pomagala kojima se prevoditelji služe te njihov utjecaj na prevođenje i prijevode, obrazovanje prevoditelja.

Dakle, to proučavanje se stoga odvija na nekoliko razina: tekstualno-jezičnoj (lingvističkoj) – proučavaju se izvorni tekstovi, ciljni tekstovi i ostali relevantni tekstovi, kognitivnoj – na indirektan način se proučavaju procesi koji se odvijaju u prevoditeljevome umu tijekom prevođenja, društvenoj – proučavaju se čimbenici kao što su svrha prijevoda, rokovi, naručitelji, izdavači, ugovori i sl. i kulturnoj razini – proučava se međusobni odnos između prijevoda i kultura, s osobitim obzirom na ideološke čimbenike i odnose moći.

Još 70-ih godina 20. stoljeća pokušavalo se grafički prikazati strukturu znanosti u nastajanju, pa bi se tako prema Holmesu disciplina dijelila na čistu i primijenjenu granu, a čista grana dalje na teorijsku i deskriptivnu.

Prema Chestermanu možemo razlikovati čiste i primijenjene ciljeve znanosti o prevođenju. Čisti ciljevi tiču se produbljivanja razumijevanja prevođenja kao pojave i to: definiranjem ključnih pojmova i naziva; opisivanjem prijevoda, prijevodnih procesa, prevoditelja i njihova rada, utjecaja prijevoda na kulturu u čitatelje; objašnjavanjem zašto su prijevodi upravo takvi kakvi jesu, zašto prevoditelji rade na takav način i sl. Primijenjeni ciljevi znanosti o prevođenju tiču se unapređenja kvalitete prijevoda i to: unapređenjem obrazovanja prevoditelja, unapređivanjem načina procjenjivanja i ocjenjivanja prijevoda, unapređivanjem prevoditeljskih resursa i alata, razvojem strojnog prevođenja, obrazovanjem javnosti u svrhu poboljšanja položaja prevoditelja u društvu.

3.3. Književno prevođenje kao prijevod kultura

Kod prevođenja se često radi razlika između književnog i neknjiževnog prevođenja, a još izrazitija razlika između književnih i neknjiževnih prevodilaca. Obično se smatra da je književno prevođenje jedan oblik umjetnosti te da je viši oblik prevođenja od neknjiževnog. Neke od bitnih funkcija književnog teksta su djelovanje na čovjekov umjetnički senzibilitet te postizanje određenih estetskih efekata.

Za književne prijevode dozvoljava se onoliko slobode koliko je potrebno da bi se u prijevodu postigao isti umjetnički doživljaj kao i u izvornom tekstu.

Specifična obilježja izvornika mogu biti razni elementi kulture, nacionalno-specifični frazemi, sve ono što čitatelj može percipirati kao strano i tuđe (ali i nepoznato). Prevođenjem nacionalnoga i vremenski specifičnog nije potrebno zadržati sve pojedinosti gdje do izražaja dolazi povijesno okruženje vremena nastanka, već je u čitatelja potrebno ostaviti dojam specifičnoga povijesnog i nacionalnog okruženja. Iz toga Levy izvodi dva načela: 1. u prijevodu je potrebno očuvati samo one specifične elemente koje čitatelj prijevoda osjeća kao karakteristične za stranu kulturu, dok svi ostali elementi koje čitatelj ne doživljava kao reprodukciju stranoga okruženja, gube na važnosti i tonu u oblik koji je sadržajno prazan, jer ga nije moguće konkretizirati 2. sredstva za koje ciljni jezik nema ekvivalenta i koja ne stvaraju iluziju izvornog okruženja se nadomještaju udomaćenim i neutralnim ekvivalentima. (El Gendi 2010: 101-104)

Osim specifičnosti na razini sadržaja samoga teksta, treba uzeti u obzir da se i jezici međusobno razlikuju i drugačije funkcioniraju. Tako Maslina Ljubičić (2000: 141) napominje napominje kako do poteškoća u prevođenju dolazi zbog nejednaka funkcioniranja različitih jezika. Svaki je jezik poseban pa tako posjeduje jedinstvena sredstva i procese pa upravo zbog tog jedinstva neke se jezične paradigme ne mogu na isti način prikazati u drugome jeziku. Stoga jezike uspoređuje s različitim satnim mehanizmima koji su specifični po mnogočemu pa se stoga razlikuju, ali funkcioniraju i služe svrsi. Cilj prevođenja jest pronaći slične mehanizme u dvama jezicima. Tako proširujemo znanje ne samo polaznog, već i ciljnog jezika.

Prema Pavlović nepodudarnosti između jezika su očite na svim jezičnim razinama. Na fonetskoj i fonološkoj razini, jezici se služe različitim glasovima koji na različite načine

organiziraju u fonemske sustave. Na leksičkoj razini možemo promatrati razlike između riječi, odnosno leksema, kao i između višerječnih izričaja različitih jezika.

Današnja znanost o prevođenju uzima u obzir način na koji autor i prevoditelj doživljavaju kulturu (kao homogeni ili heterogeni fenomen) pri čemu je zapravo riječ o sputavanju ili upućivanju čitatelja prema interkulturnom dijalogu. Promatranje procesa prevođenja kao interkulturnog transfera ističe važne aspekte prevoditeljske uloge u sklopu interkulture komunikacije i važnost prijevoda kao kulturne djelatnosti te kulturno-specifičnih tekstova i prevoditelja kao posrednika kulture. Prevoditeljsku djelatnost nije moguće promatrati samo iz perspektive jezičnog nego i kulturnog kontakta. Iz toga proizlazi da su jezik i kultura usko povezani, odnosno isprepleteni. Nijedan jezik nije moguće proučavati izvan kulturnog konteksta, odnosno svaki tekst pretpostavlja pragmatično kulturno znanje kulture kojoj pripada. Promatrajući prijevod na taj način prevoditelj tada djeluje kao posrednik između kultura smješten u središte interkulturnog dijaloga iz kojeg interpretira fenomene strane kulture izvornog teksta i prenosi ih u ciljni jezik te kulturu, osobito u procesu prevođenja književnih tekstova, jer oni sadrže brojne elemente strane kulture koje je potrebno dešifrirati (Öztürk 2011: 543).

Pri prevođenju iz jedne kulture u drugu, moramo uzeti u obzir da svi ljudi na svijet ne gledaju isto te da se kulture razlikuju od naroda do naroda, od jednog kraja svijeta do drugog, što predstavlja problem za prevoditelje. Ivir tvrdi da "teškoće nastaju onda kad prijevodom treba prenijeti elemente koji se u dvije kulture ne poklapaju. To obično znači da se iz jedne kulture prenose elementi karakteristični za tu izvornu kulturu koje druga kultura (kultura-cilj) ne poznaje - a budući da ih ne poznaje nema ni razvijenih jezičnih sredstava za njihovo izražavanje." (Ivir 1984: 62)

Novosel (2009: 329) smatra da na proces prevođenja možemo gledati kao na proces rješavanja nekog problema, primjerice kad u tekstu imamo neprevodivi element kulture, odnosno element koji nema svoj ekvivalent u kulturi cilju, prevoditelj mora naći najbolje rješenje i najbolju strategiju za rješavanje tog problema i prenošenje tog elementa.

Neki od elemenata koji nemaju ekvivalent u ciljnoj kulturi odnose se na odjeću, svakodnevni život, religiju, društvene odnose, biljni ili životinjski svijet, a prema Iviru (Ivir 1984: 62-65) postoji nekoliko načina za prevođenje takvih elemenata. Tako prevoditelj može birati na koji će način prevoditi elemente kulture, ovisno o "težini" situacije. Jedan od postupaka je prijevod-definicija, pri čemu će prevoditelj izabrati najprikladniju definiciju

spomenutog elementa. Drugi postupak je uvođenje strane riječi kao posuđenice, zatim postoji kalkiranje odnosno doslovno prenošenje pojedinih riječi ili izraza doslovnim prevođenjem elemenata kulture, a moguće je i upotrijebiti parafrazu, u specifičnim situacijama ispustiti sadržaj ili zamijeniti pojam približno odgovarajućim elementom kulture.

4. Leksička analiza prijevoda

U ovom poglavlju analizirat ću leksičke probleme na koje sam naišla u prijevodu kratkih priča iz zbirke *I druge priče* i objašnjenje rješenja koje sam odabrala ja, ali i prevoditelji ostalih priča. Neki su problemi bili su zahtjevniji od drugih (npr. prijevod frazema i leksema za koje je teško pronaći ekvivalent, romski govor, lažni prijatelji itd.), no pri rješavanju svih problema trudili smo se misliti na čitatelja, ali i ostati vjerni izvorniku.

Leksička analiza proučava vokabular određenog jezika. Prema Iviru (1984:51) on se može proučavati sa stajališta odnosa između riječi i njihova izvanjezičnog sadržaja. Također se može proučavati i tako da se proučava uzajamno povezane skupine riječi u njihovim složenim međusobnim odnosima. Značenje svake pojedine riječi u kompleksnom sklopu ne ovisi samo o izvanjezičnom sadržaju koji ona nosi, nego i o ostalim riječima s kojima ulazi u značenjske odnose.

Leksička analiza zasniva se na promatranju razlika u značenju između bugarskih leksema i prijevodnih ekvivalenata. Postoje različiti načini na koje se nepodudarnosti između jezika mogu manifestirati pri prevođenju s jednog jezika na drugi, a to su: situacije u kojima izvorni jezik ili izraz za pojam koji je razumljiv i prepoznatljiv u ciljnoj kulturi, ali u ciljnome jeziku ne postoji odgovarajuća riječ ili izraz za taj pojam; kad ciljni jezik nema podređeni pojam; kad je izvorni pojam kulturno specifičan; različito asocijativno značenje leksema; različita učestalost leksema itd.

Prema klasifikaciji Komissarova i Tarhova (Recker 2005: 97-98) postoji više vrsta leksičkih transformacija: 1. Diferencijacija značenja odnosi se na situaciju kad ekvivalent u ciljnom jeziku obuhvaća šire semantičko polje, ima više značenja od izvorne riječi. 2. Konkretizacija značenja sužavanje je izvornog značenja. 3. Generalizacija je zamjena pojma užeg značenja pojmom šireg značenja. 4. Funkcionalna zamjena događa se kad jezična jedinica u prijevodu označava nešto drugo od one u izvorniku. Zamjena se vrši na principu asocijativne povezanosti pojmova. Kod antonimne se zamjene potvrdna konstrukcija zamjenjuje niječnom konstrukcijom ili obratno. 5. Transkripcija i transliteracija procesi su prilagodbe stranih riječi fonetskom sustavu jezika prijevoda. 6. Kalkiranje je doslovno prevođenje sastavnica pojedinih riječi ili izraza iz jednoga jezika u drugi. U prijevodu su zabilježene sljedeće leksičke transformacije: funkcionalnu zamjenu, konkretizaciju, i generalizaciju.

4.1.Vlastita imena, nazivi i toponimi

Pitanje koje se prevoditelju često nameće kad su u pitanju nepodudarnosti s elementima kulture jest postupanje s imenima likova, mjesta i naziva pjesama i književnih djela. Do nepodudarnosti dolazi zbog različitosti u bugarskom i hrvatskom pravopisu. Navesti ću nekoliko primjera na koje sam naišla prilikom prevođenja.

U priči *O krađi priča* pojavljuju se brojna zemljopisna imena. U zemljopisna imena spadaju: imena kontinenata, država, povijesnih država i njihovih državotvornih sastavnica, imena naseljenih hrvatskih i izvornih ili prilagođenih stranih imena gradova, mjesta, sela, zaselaka, gradskih četvrti, imena ulica, prilaza, prolaza, stuba i trgova, imena oceana, mora, rijeka, imena planina, brda, gora itd. Ovdje navodimo neke toponime iz te priče: *София* - *Sofija*, *Бургас* - *Burgas*, *Чирпан* - *Čirpan*, *Карнобат* - *Karnobat*, *Стара Загора* - *Stara Zagora*, *България* - *Bugarska* koji nisu bili teški za prevesti.

U istom tekstu se pojavljuju i nazivi pjesama: *Еделвайс самолет, минаха години, Белите манастири* koje smo preveli kao *Zrakoplov Edelweiss, Prolaze godine i Bijeli manastiri*. Također se pojavljuje i ime Nigel Kennedy, ime engleskog violinista i violista, koje je pisac upotrijebio kako bi imenovao Roma koji odlično svira.

U priči *Noćna mora jedne dame* pojavljuju se imena *Вирджиния Улф, Шейла Бенхабиб* i *Елен Сиксу*, gdje se vidi problem fonetskog pisanja imena u bugarskom jeziku. Izvorna imena su Virginia Woolf, Seyla Benhabib i Héléne Cixous. Virginia Woolf je svjetski poznata britanska spisateljica, Héléne Cixous je francuska spisateljica, profesorica i feministkinja, a Seyla Behnabib je turska profesorica. Pojavljuje se i naziv televizora *Junost* koji je u bugarskom zapisan kao *юностъ*, a označava stari ruski televizor.

Pseudotoponim *Tartar* upotrijebljen je u priči *Priča na kolodvoru*, koji u grčkoj mitologiji označava podzemni svijet, pakao, još niže smješten od Hada. Tartarom vlada istoimeni bog, Tartar, Eterov i Gejin sin, Tifonov i Ehidnin otac.

4.2.Frazemi

Frazem se definira kao skup riječi s ustaljenim značenjem koje je bar donekle različito od zbroya značenja svake pojedine riječi koje su njegove sastavnice. Premda i među frazemima postoje varijacije, uobičajeno je svojstvo frazema da se sastoji upravo od određenih riječi, a ne od njihovih sinonima i da su riječi navedene upravo određenim redoslijedom. Suvremeni autori unutar kognitivnolingvističkog pristupa naglašavaju da frazemi nisu posve arbitrarni, nego bar donekle motivirani i to metaforom, metonimijom ili nekim drugim oblikom našeg znanja o svijetu. Utemeljenost frazema na metafori, metonimiji i drugim oblicima znanja o svijetu omogućava nam da razumijemo i neke frazeme s kojima se prvi puta susrećemo, bilo u vlastitom, bilo u stranom jeziku. To svojstvo nam olakšava njihovo posuđivanje iz jednog jezika u drugi. (Pavlović 2015:88)

U europskim jezicima mnogi frazemi su tijekom povijesti posuđeni uz manje varijacije ili iz jednog jezika u drugi ili iz zajedničkog izvora, ali unatoč tomu, frazemi su čest izvor nepodudarnosti među jezičnim sustavima. (Pavlović 2015:89)

Njihovo frekventno pojavljivanje u tekstu može otežati prevođenje. Frazemi se ne mogu prevoditi doslovno, već se mora pronaći odgovarajući ekvivalent. Ponekad ne postoji ekvivalent frazema u jeziku na kojeg prevodimo, pa onda prevoditelj mora pronaći rješenje koje odgovara kontekstu i izrazu određenog teksta. Zbog svoje složenosti, razlika u kulturama i jezicima, frazemi su osobit izazov za prevođenje kako s hrvatskog, tako i na hrvatski jezik.

Kako bismo uspješno preveli frazeme moramo poznavati frazeološke teorije, prepoznati frazeološke jedinice u tekstu, razumijeti frazološke jedinice te imati prevoditeljsko umijeće, odnosno znati prenijeti i semantiku frazema te njegovu ekspresivno-stilističku funkciju.

Kod prevođenja frazema može doći do jednog od tri slučaja. Prvi slučaj su frazemi kojima se poklapa značenje kao cjeline i značenje sastavnica, pri čemu sve sastavnice mogu biti jednake. To su potpuni ekvivalenti. Takvi su frazemi: *не излизати от главата* – *ne izlaziti iz glave*, *хвана ме страх* - *hvata /koga/ strah*, *от нищо файда няма да има* – *nema fajde od /čega/*, *натрие им носовете* – *natrljati /kome/ nos*.

I u tom slučaju je potreban oprez te bi prevoditelji trebali razmoriti sljedeće okolnosti: asocijativna značenja riječi koje su sastavnice frazema, učestalost frazema u jednom i drugom

jeziku te potencijlnu razliku stupnja formalnosti između frazema dvaju jezika. (Pavlović 2015:90)

Druga skupina su frazemi koji su jednakog značenja, ali različita izraza, odnosno djelomični ekvivalenti. Često u izvornom jeziku ne postoji frazem slične forme i sadržaja, ali postoji frazem sličnog značenja koji je sastavljen od drukčijih riječi nego izvorni frazem. Okolnost koja može otežati ili onemogućiti prevođenje ove skupine frazema jest postojanje igre riječima u tekstu. (Pavlović 2015:90) Primjeri koje smo pronašli u kratkim pričama Gospodinova su: *хрумна му - pasti /komu što/ na pamet, лъснати до влясък – uglancani do visokog sjaja, очи в очи - licem u lice, скрпу му шанката – oduševiti nekog*. U ovom slučaju jako je bitno dobro poznavanje jezika i kulture oba jezika, a dvojezični frazemski rječnici uvelike pomažu kod prevođenja ovakvih frazema.

U trećem slučaju u jeziku na koji se prevodi ne postoji značenjska inačica frazema iz jezika izvornika. Najčešće se radi o kulturološkim posebnostima jezika izvornika za koji ne postoji izraz u ciljnom jeziku. Prema Vladimiru Iviru (Ivir 1984: 64) postoje tri načina prevođenja ovakvih frazema. Prvi način je da se frazem doslovno prevede na ciljni jezik pri čemu govornicima tog jezika neće djelovati kao frazem, ali se može desiti da se višestrukim ponavljanjem ustalji u tom jeziku. Druga je mogućnost da se umjesto frazemom prevede opisno kako bi se što bolje prenio sadržaj, a čitatelj ciljnog jezika izgubi osjećaj frazema i poslovičnosti. A treća je mogućnost da se prevede poslovicom ili izrekom bliskog značenja tako da se očuva i osjećaj frazema i poslovičnosti. Na frazeme trećeg slučaja nismo naišli, a najviše frazema pripada prvoj skupini, odnosno frazemima jednakog značenja kojima sve sastavnice mogu biti jednake.

Također može doći i do potpunog izostavljanja frazema izvornog teksta. Najčešće se može uočiti u podslovljavanju koje i inače karakterizira skraćivanje teksta zbog vremenskih i prostornih ograničenja. (Pavlović 2015:92)

4.3. Bugarsko-hrvatski lažni prijatelji

Lažni prijatelji su najčešći uzrok pogrešaka u prevođenju, zato se i u nekim izvorima i nazivaju lažni prijatelji prevoditelja. Zbog bliskog prostornog i civilizacijskog kruga, poveznice u povijesti i kulturi te prvenstveno zbog bliske genetske srodnosti, bugarski i hrvatski jezik dijele određen broj zajedničkih značajki. Prema Kristianu Lewisu, lažni prijatelji su lingvistička pojava koja podrazumijeva međujezične nesporazume pri prevođenju ili usmenoj komunikaciji koji se javljaju kao rezultat refleksnog prepoznavanja leksičkih oblika, te pretpostavljanje da i u materinskom jeziku i stranom jeziku slične ili iste riječi imaju isto značenje. Odnosno, lažni prijatelji su parovi leksema iz dvaju različitih jezika, oblikom slični ili isti, a značenjski različiti. Razlika među značenjima takvih parova dovodi do nesporazuma i pogrešaka prilikom prevođenja ili u usmenoj komunikaciji jer se pretpostavlja da izrazna jednakost ili sličnost između leksičkih jedinica polaznoga i ciljnoga jezika podrazumijeva i sadržajnu jednakost ili sličnost.

Naziv *lažni prijatelji*¹ prvi su put upotrijebili Maxime Koessler i Jules Derocquigny 1928. u djelu *Les faux amis ou les trahisons du vocabulaire anglais: Conseils aux traducteurs*, a s vremenom se taj izraz ustalio u mnogim europskim jezicima. S obzirom na to koliko se značenja među parovima lažnih prijatelja razlikuju, možemo ih podijeliti na potpune (kod kojih se značenja uopće ne preklapaju) i djelomične lažne prijatelje (kod kojih se pojedina značenja preklapaju).

M. Aleksić u svom radu *Međujezička srpsko-bugarska* (bugarsko-srpska) leksička homonimija iz 2006. godine definira termin i daje razrađenu tipologiju pojave lažnih prijatelja. Ističe međujezičnu homonimiju kao sinkronijski fenomen naglašavajući kao predmet istraživanja međujezičnu homonimiju na leksičkom nivou (Aleksić 2006:13).

Lažni parovi među jezicima mogu se pojaviti u prevođenju uvijek onda kad među jezičnim jedinicama postoji djelomična sličnost, koju prevodilac spremno poopćuje/sjedinjuje u potpunu jednakost. To se može dogoditi na svim razinama – fonološkoj, grafološko-ortografskoj, leksičkoj i gramatičkoj. Najpoznatija je pojava na leksičkoj razini i to među leksičkim jedinicama dvaju jezika koje su po obliku sasvim različite.

¹ Izvorno francuski *faux amis*

Kao osnovno sredstvo uspostavljanja lažnih parova, M. Ljubičić navodi sličnost izraza. Radi se o etimološki i izrazno podudarnim riječima dvaju jezika koje imaju različita značenja. Također ističe da su od lažnih parova brojniji i opasniji djelomični lažni parovi jer smo na temelju djelomične podudarnosti skloni zaključiti da se radi o identičnosti. Katkad nas do stvaranja lažnih parova dovodi fonološka korespondencija leksema istoga porijekla te formalna korespondencija gramatičkih i tvorbenih morfema kod izraza koji u dvama jezicima nisu posve homologni.

U ovom slučaju oba jezika pripadaju skupini južnoslavenskih jezika, pa tako dijele i određene sličnosti, a to je ujedno i razlog velikog broja lažnih prijatelja. S obzirom na ortografske, fonetske i morfološke karakteristike hrvatskog i bugarskog jezika razlikuju se tri skupine lažnih prijatelja: potpuni, djelomični i asocijativni lažni prijatelji. Potpuni se mogu nazvati i pravima jer se razlikuju samo semantički, dok su na fonetskoj, ortografskoj i morfološkoj razini potpuno jednaki. Djelomični osim semantičkih imaju veće ortografske, fonetske i morfološke razlike. Asocijativne obilježava veće ortografsko te fonetsko odstupanje, ali zbog svoje asocijativne povezanosti uzrokuju nastanak prevoditeljskih pogreški. . Zbog pojave lažnih prijatelja može doći do pogrešnog prijevoda. Postoji razlika u pismu (hrvatski se piše latinicom, a bugarski ćirilicom), te razlike na nekim drugim jezičnim razinama. U prevođenju i analizi prijevoda naišla sam na brojne lažne prijatelje, a ovdje navodim samo neke od njih.

Lažni prijatelj	Hrvatska riječ na koju asocira	Značenje bugarske riječi
единствени	jedinstven	jedini
грозен	grozan	ružan
чувал съм	čuvao sam	čuo sam
морски дарове	morski darovi	plodovi mora
разправя	raspravljati	reći
баща	bašta	otac
крак	krak	noga
сутрин	sutra	jutro
страна	strana	zemlja
легло	leglo	krevet
особен	osoban	poseban

поколебан	pokolebati se	oklijevati
цветно	cvjetno	u boji
уред	ured	uređaj
невољно	bezvoljno	nesvjesno

Većina lažnih prijatelja na koje sam naišla su potpuni (bug. *грозен (ružan)* – hrv. *grozan*, bug. *страна (strana)* – hrv. *zemlja*, bug. *легло (leglo)* – hrv. *krevet*). Zbog velike razlike u naglasnom sustavu i ortografiji između bugarskog i hrvatskog jezika malobrojni su slučajevi potpunih lažnih prijatelja. Djelomični i asocijativni lažni prijatelji u nekim su nas slučajevima naveli na potpuno pogrešno tumačenje značenja i doveli do upotrebe pogrešnih hrvatskih ekvivalenata koji ne odgovaraju izvornom značenju prevedenih priča, pa sam morala potražiti prijevod koji više odgovara kontekstu priča. To se događalo u prvoj verziji prijevoda, pa sam kasnijim provjeravanjem i korištenjem rječnika došla do određenih rješenja koja su bila bolja.

4.4. Pisanje stranih riječi

U priči *Priča na kolodvoru* pojavljuje se njemačka riječ *Achtung*, koja u hrvatskom znači *pažnja*, ali je ostavljena u originalu zbog toga što je u izvorniku na ćirilici zapisana kao *ахтунг*, ali i zbog konteksta priče jer se spominje da su ljudi koristili jedinu njemačku riječ koju su naučili iz filmova.

U priči *Božuri i nezaboravci* pojavljuje se anglizam *реду-мејд - ready-made*, koji označava gotov industrijski proizvod svakodnevne uporabe koji se izlaže kao umjetnički predmet. Marcel Duchamp je 1913. skovao naziv, a uporabom ready-madea kao izložka je potaknuo raspravu same umjetnosti, te svojim estetskim nihilizmom snažno utjecao na suvremenu umjetnost.²

U priči *Noćna mora jedne žene* imamo nekoliko stranih riječi, a prva je francuska riječ *peignoir* koja se prevodi kao penjoar, a označava široku, dugu kućnu žensku odjeću. Zatim se spominje latinski naziv za kuhinju - *coquina* što doslovno znači „mjesto za kuhanje“. Riječ *yahni* dolazi iz turskog jezika i prevodi se kao gulaš. Zatim nailazimo na latinski naziv za

² <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52093> (15.9.2018.)

običnog jelenka, *Lucanus cervus*. Ove riječi su u originalu navedene u izvornom obliku i prevoditelj ih samo prenosi, dok se u slučaju prijevoda riječi *Achtung* trebalo provjeriti kako se piše njemačkom.

4.5. Elementi kulture

Florin (1993:123) definira elemente kulture kao „riječi i kombinacije riječi koje označavaju predmete i pojmove karakteristične za način života, kulturu, društveni i povijesni razvoj jednog naroda, a koji su strani drugom narodu“. Riječ je o prijevodnim problemima uzrokovanim kulturnim nepodudarnostima ili „prazninama, koje postanu evidentne tek u trenutku kontakta ili usporedbe između dviju kultura. Ivir (1987:36-37) razlikuje dvije vrste praznina. U prvom slučaju između dviju kultura postoje razlike u izvanjezičnoj stvarnosti koje dovode do praznina kad u jednoj kulturi nedostaje element koji druga kultura ima. U drugom slučaju, u jeziku postoje praznine jer svaki jezik na različit način leksikalizira obilježja iste izvanjezične stvarnosti.

U najširem smislu znači da je svako prevođenje zapravo prevođenje kultura. Prema mišljenju J. B. Kasagrande kulture i civilizacije su ono što se prevodi, a činjenica da je prevoditi uopće moguće dokazuje samo to da postoje univerzalne osnovice ljudske kulture, zajednički aspekti ljudskoga življenja, jednake psihofizičke karakteristike svih ljudi, te u osnovi univerzalni karakter jezika i komunikacijskog procesa.

Teškoće u prevođenju nastaju onda kad prijevodom treba prenijeti elemente koji se u te dvije kulture ne poklapaju. To obično znači da se iz jedne kulture prenose elementi karakteristični za izvornu kulturu koje druga kultura, odnosno kultura-cilj ne poznaje. Budući da ih ne poznaje, nema ni razvijenih jezičnih sredstava za njihovo izražavanje. U takvoj situaciji prevoditelj se nalazi pred teškim zadatkom i moguće je da neće uspjeti u potpunosti prenijeti taj određeni element kulture u drugi jezik.

Hrana je, uz imena i nazive, jedan od najčešćih elemenata kulture na koje nailazimo u tekstu. Nerijetko u ciljnoj kulturi nema odgovarajućeg ekvivalenta za nazive hrane i pića jer ta kultura te elemente jednostavno ne poznaje i nema za njih odgovarajuće nazive. Kao ni za druge prevoditeljske probleme, ni za ovaj ne postoji jedinstveno rješenje. Potrebno je naći ono koje nam najbolje odgovara s obzirom na kontekst. Vladimir Ivir naveo je sedam postupaka

za prevođenje nepodudarnih elemenata kulture: posuđivanje ili preuzimanje, doslovan prijevod ili kalk, kulturni ekvivalent ili zamjena, objašnjenje, dodavanje, izostavljanje, neologizam (Ivir 2015: 75)

U priči *Noćna mora jedne dame* naišli smo na velik broj naziva hrane, a pisac je uz bugarske naveo i latinske nazive. Prvi naziv je *бамя*, koju smo preveli kao *bamija*. To je jestiva i ljekovita biljka cvjetnica iz porodice Malvaceae, iz tropskih i suptropskih krajeva. Neki smatraju da potječe iz Afrike, dok drugi pak zagovaraju Aziju. Glavna područja uzgoja su Zapadna Afrika, Turska, Indija, Brazil, te jug SAD-a i Europe. Bamija ili okra je vrlo zdrava i ljekovita biljka, posebno je cijenjen čaj koji pomaže u olakšavanju želučanih tegoba i oboljenja, ali na našim područjima je ta biljka još relativno nepoznata.

Drugi naziv je *яхния*, koji smo preveli kao *gulaš*. Jedno je od najpoznatijih bugarskih jela, ali popularno i na cijelom Balkanskom poluotoku. Sastoji se od dinstanog luka, mesa i povrća, škroba ili riže te crvene paprike kao jednog od glavnih začina. Vjeruje se da jelo potječe iz Južne Azije. Naziv *яхния* dolazi od perzijske riječi *yagh hini*.

U priči se koristi i naziv *готварница*, što je sinonim za kuhinju, odnosno, prema definiciji bugarskog rječnika, to je mjesto gdje se kuha hrana za više ljudi.

U priči *Kristin koja maše iz vlaka* koristi se naziv *маслика*, koji smo preveli kao mastika. To je visokoalkoholno piće sa okusom anisa koje je popularno u Bugarskoj, Grčkoj, Makedoniji i Rumunjskoj. Često se kombinira s mentom kako bi se dobio koktel naziva *oblak* i poznato je piće i u Hrvatskoj.

U priči *Božuri i nezaboravci* se pojavljuje marka televizora Junost i marka bombona Lakta te smo u tom slučaju primjenili preuzimanje, to su nama nepoznate marke, ali ne utječu na razumjevanje teksta.

Pojmove *građevinske vojske* i *NDK* koji se pojavljuju u priči *O krađi priča* objasnili smo u fusnoti.

4.6. Psovke i vulgarizmi

Rječnik hrvatskoga rječnika psovku definira kao nepristojnu riječ koja se nekome upućuje u gnjevu, kojom se nešto izvirgava ruglu ili koja se upotrebljava kao poštapalica u

neuglađenu govoru (Anić 2004:67). Pavel Pilch (2011: 14, prema Janu Horaleku 2002: 309) psovku je definirao kao uvredljivu, sramotnu oznaku drugoga ili drugih... Temeljnim je sadržajem psovke deprecijacija, smanjivanje nečije vrijednosti. Najčešće su psovke nepristojni i po pravilu grubo pretjerani metaforički izrazi, odnosno disfemistična gruba direktna oznaka. Smanjivati vrijednost drugoga moguće je na različite načine. Mogu mu se pripisati intelektualni, moralni, tjelesni, socijalni, etički i dr. nedostaci; veoma je često pripisivanje tjelesne nečistoće, posebno s obzirom na područje ljudskoga izlučivanja i područje ljudske reprodukcije.

Josip Užarević (1999:12) psovke je podijelio na tri funkcionalno-semantičke grupe. U prvu, onu osnovnu, ulaze opsceno-seksualne riječi i izrazi u opsceno-seksualnom značenju. Nadalje, u drugu grupu ulaze opsceno-seksualne riječi, odnosno izrazi, koje imaju ne-seksualna i ne-vulgarna značenja. Na kraju, u treću grupu spadaju obične riječi književnoga jezika koje u odgovarajućim kontekstima imaju vulgarno-seksualno značenje.

Vulgarizmi i psovke su riječi koje vrijeđaju pristojnu dikciju. (Tončić 2015, prema Težak 1991) Također, vulgarizmi se u svome najjednostavnijem obliku mogu definirati i kao one riječi koje proizlaze iz sfere kakvog društvenog tabua (Badurina / Palašić, 2016: 102)

Lučić (2015) u svome radu navodi primjere leksema koji ulaze u sferu vulgarizama. Iako su oni najzastupljeniji, u svrhu psovanja mogu se rabiti i neobilježeni izrazi, kratice, različiti oblici eufemizama i eliptične konstrukcije te kombinacije tih elemenata.

Badurina i Pranjković objašnjavaju kako gotovo svi jezici u govornim činovima verbalne agresije koriste izraze iz područja dijelova tijela, spolnosti, izmeta/probave i natprirodnih pojava. Svaka tabu-riječ nije nužno i vulgarizam, već ona ovisi o kontekstu i situaciji u određenoj kulturi, odnosno društvu. Vulgarizam je, za razliku od tabu riječi, izrazito ekspresivan izraz svojstven razgovornom funkcionalnom stilu (Lučić, 2015: 3), a kako se ponajprije uočava na razini izraza, u sadržajnom smislu može biti detabuiziran.

Psovki i vulgarizama u ovim tekstovima nema mnogo, ali opet sam na neke naišla u pričama. U priči *Muha u pisoaru* pojavljuje se riječ *клозет* koja je prevedena kao *kenjara*. Riječ WC ili toalet nije odgovarala kontekstu priče, jer se govori o prljavim balkanskim wc-ima prepunim muha, tako da je riječ *kenjara* bila prikladnija. Riječi toalet i WC su neutralne i ne mogu dočarati prizor prljavog kolodvorskog toaleta.

Marko Tončić u svome radu (2015:85) govori kako su psovke najčešće kratke forme, a najbrojnije su one koje se dotiču područja seksa, ekskrecije i natprirodnoga. To su u najviše slučajeva tabuizirane riječi, koje je društvo okarakteriziralo kao negativne, zabranjene, zgražavajuće. Ipak, tabu područja neodvojiv su dio svakoga jezika koji ih organizira na vlastiti način, s obzirom na svoju unutarnju strukturu, ali i izvanjezične čimbenike (društvo, psiha, čovjek općenito). Tri neizostavna tabu područja su genitalni organi, izmet i seksualne aktivnosti.

U priči *Zakašnjeli dar* pripovjedač iznosi vic o dvama blizancima u majčinom trbuhu i upotrebljava izraz *еба лу* koji smo doslovno preveli psovkom *jebi se*.

U priči *Kristin koja maše iz vlaka* izraz *в сканания* je preveden kao *u prokletom (životu)*. Riječ *сканан* u hrvatskom znači truo, ružan, ali u kontekstu u kojem se govori o teškom i prolaznom životu i uspoređuje ga se s svakodnevnim prolaženjem vlakova, *u prokletom* je najprikladniji prijevod. Nakon toga slijedi izraz *мръсножълт като препукана стена*, što je prevedeno kao *prljavožutom poput ispišanog zida*, što se odnosi na kolodvorski zahod.

U prijevodu trebao bi se pronaći dobar ekvivalent u drugom jeziku i izbjegavati neutralizaciju izvornog teksta jer se time mnogo toga gubi. U prevođenju s bugarskog na hrvatski prednost je što je riječ o bliskosrodnim jezicima pa je lakše pronaći dobar ekvivalent.

5. Gramatička analiza

Razlike među jezicima, između ostalog, očite su i na gramatičkoj (morfološko-sintaktičkoj) razini. Na ovoj se razini prijevodne analize susrećemo s pojmom transpozicija što prema Iviru (1984: 48) znači prebacivanje jedne gramatičke jedinice izvornog jezika u neku drugu jezičnu jedinicu u jeziku na koji se prevodi, koja nije ista po obliku, nazivu ili dijelu značenja. Najčešće, to je slučaj s prijedlozima i prijedložnim konstrukcijama jer su oni, uz to što imaju svoje leksičko značenje, istovremeno i nosioci gramatičkog značenja i padežnih odnosa pa se moraju analizirati u vezi s gramatičkim jedinicama. Transpozicija vrste riječi događa se kada je prevoditelj spreman gramatičke vrste riječi izvornog jezika zamijeniti nekim drugim vrstama riječi u interesu postizanja prijevodne ekvivalencije. Takva je transpozicija obavezna kad je zadržavanje iste vrste riječi nemoguće prema zakonima jezika-cilja kao i kad bi zadržavanje iste vrste riječi promijenilo značenje poruke i iznevjerilo obavijest. Neobavezna je transpozicija najčešća, a koristi se zbog zadržavanja prirodnosti i idiomatičnosti izvorne poruke. Transpozicija ne postoji samo na razini riječi i vrsta riječi, nego i na razini strukturnih dijelova rečenice. To može biti i redoslijed riječi u rečenici koji je drugačiji u svakom jeziku, ovisno o sintaktičkim pravilima svakog jezika.

5.1. Prijevodne transformacije

U prevođenju nije moguće izbjeći transformacije jer je cilj da prijevod bude u duhu jezika i da dobro funkcioniра na prijevodnom jeziku. Prema Miodragu Sibinoviću (2017:112) postoje sljedeći oblici prijevodnih transformacija: preraspodjela, zamjena, dodavanje i izostavljanje. Sve ove transformacije su rezultat jezično-gramatičke realnosti na relaciji dvaju jezika, a uvjetovane su pravilima rekcije, kongruencije te pravilima o redoslijedu dijelova rečenice i sl. Najčešće su izraz nastojanja da se za ono što se ne može prevesti s jednog jezika na drugi direktno osigura izvjesna nadoknada.

5.1.1. Preraspodjela

Preraspodjela podrazumijeva promjenu reda riječi, redoslijeda dijelova rečenice, kao i redoslijeda samih rečenica u okviru složene rečenice. Razlog preraspodjele je obično nepodudarnost na razini jezičnog sustava ili norme pa se tako javlja potreba uvođenja premještanja kao jedinog raspoloživog načina zadržavanja smislene strukture. U tom slučaju

mora se paziti da se ovim postupkom ne naruši jezična i stilistička strukturiranost teksta. Redoslijed riječi je određen gramatičkim pravilima pojedinog jezika, a ona se razlikuju od jezika do jezika, ali ne smijemo mijenjati pragmatičku strukturu izvornika. U prijevodu kratkih priča promijenjen je red riječi velikom broju rečenica, a ovdje navodim samo neke primjere.

1. primjer: сляпата (1) вайша (2) й (3) викали (4) всички (5) [73]	Svi (5) su (4) je (3) zvali (4) Slijepa (1) Vajša (2) [51]
2. primjer: от (1) тоалетните (2) излизат (3) предупредителни (4) викове (5) [33]	Iz (1) toaleta (2) dopiru (3) uzvici (5) upozorenja (4) [50]
3. primjer: никоя (1) история (2) вече (3) не е (4) безобидна (5) [39]	Nijedna (1) priča (2) nije (4) više (3) nevina (5) [51]
4. primjer: би (1) трябвало (2) вече (3) да (4) ми (5) е все едно [58]	Trebalo (2) bi (1) mi (5) već (3) biti svejedno. [54]
5. primjer: боже (1), имам (2) наистина (3) забележителни (4) вътрешности (5) [59]	Bože (1), uistinu (3) imam (2) izuzetne (4) iznutrice (5). [45]
6. primjer: оттогава (1) сигурно (2) раят (3) е (4) запазен (5) само (6) за (7) животни (8) [61]	Otada (1) je (4) raj (3) sigurno (2) rezerviran (5) samo (6) za (7) životinje (8) [45]
7. primjer: всичко (1) дотук (2) е било (3) само (4) приготвление (5) [63]	Dosad (2) je (3) sve (1) samo (4) bila (3) priprema (5) [49]
8. primjer: при (1) една (2) от (3) тези (4) акции (5), чувал съм (6), на (7) някаква (8) немска (9) гара (10)	Čuo sam (6) da pri (1) jednoj (2) od (3) takvih (4) akcija (5) automatska (11) vrata (14) toaleta (13) na (7) nekom (8) njemačkom

автоматът (11) на (12) тоалетната (13) врата (14) не (15) издържал (16) и (17) блокирал (18) [32]	(9) kolodvoru (10) nisu (15) izdržala (16), pa (17) su se zaglavila (18) [59]
9. primjer: мисля (1), че (2) наблюдава (3) и (4) теб (5) понякога (6) [67]	Mislim (1) da (2) ponekad (6) i (4) tebe (5) promatra (3) [44]
10. primjer: второ (1), са (2) живи (3) [38]	Drugo (1), žive (2) su (3) [51]
11. primjer: сигурно (1) се (2) крият (3) някъде (4) [49]	Sigurno (1) se (2) negdje (4) skrivaju (5) [52]
12. primjer: Пет (1) пъти (2) се прекръстих (3) онази (4) нощ (5).	Te (4) noći (5) sam se prekrižila (3) pet (1) puta (2). [52]
13. primjer: Имаха (1) на (2) разположение (3) 50 (4) минути (5).	Imali su (1) pedeset (4) minuta (5) na (2) raspolaganju (3). [42]

5.1.2. Zamjena

Zamjena obuhvaća zamjenu riječi, zamjenu vrsta riječi, zamjenu morfoloških te zamjenu sintaktičkih oblika. Ova vrsta transformacije primjenjuje se u slučajevima kad se mijenja vrsta riječi, broj, padež, glagolski oblik, vid, vrijeme ili način u odnosu na izvornu riječ. Može doći do zamjenjivanja jedne rečenice dvjema ili većim brojem, ili obrnuto, povezivanjem većeg broja rečenica u jednu. Najčešće je prisutna zamjena u prijevodu glagolskih vremena jer se u bugarskom aktivno koriste aorist i imperfekt koji se u hrvatskom prevode perfektom.

1. primjer: ако (veznik) се пусна от сливата, сигурно ще отлетя [61]	kad (prilog) bih se pustila sa šljive, sigurno bih poletjela. [45]
---	---

2.primjer: огледа се (prezent) наоколо [49]	Pogledao je (perfekt) oko sebe [52]
3. primjer: последната история ми я подари (glagol) моята приятелка Албена [47]	Zadnja priča bila je dar (imenica) moje prijateljice Albene [44]
4. primjer: то си се пише (nesvršeni glagol) някъде [59]	To je zapisano (svršeni glagol) negdje [49]
5. primjer: Предупредих те. (aorist) [53]	Upozorio sam te. (perfekt) [52]
6.primjer: В гласа ѝ имаше (aorist) такава обида [62]	U njezinu se glasu osjetila (perfekt) takva uvrijeđenost [52]
7.primjer: Обясних (aorist), че той в момента е на работа [46]	Objasnio sam (perfekt) joj da je on trenutno na radnom mjestu [54]
8:primjer: То си се пише (prezent) някъде. [52]	To je zapisano (perfekt) negdje. [55]

5.1.3.Dodavanje

Dodavanje kao prijevodna transformacija motivirano je potrebom da se neki element sadržaja originala izrazi nekim jezičnim sredstvom koje u jeziku originala ne postoji u tom obliku. Osim toga, prijevodna transformacija dodavanja se upotrebljava kada prevoditelj smatra da razumljivost ciljnog teksta nije dovoljna pa dodaje riječi koje doprinose smislenosti teksta, a nema ih u izvorniku na tom mjestu.

1.primjer: това ясно [35]	To je jasno [56]
2.primjer: дълги редици окосена люцерна [34]	Kroz duge nizove pokošene djeteline [46]
3.primjer: облечена е в пенъоар на поувехнали вече рози [62]	Obučena je u penjoar sa uzorkom blago uvenulih ruža. [49]
4.primjer: няколко милиона следят всяко негово движение [51]	Nekoliko milijuna ljudi je pratilo svaki njegov pokret [44]
5. primjer: искам я [47]	Da , to želim [49]
6.primjer: Излиза, че са били за мен. [59]	Sada ispada da su bili za mene. [52]
7.primjer: Бързо се съгласиха, че няма никакво значение и никой не им е виновен. [46]	Brzo su se složili da to nema nikakve veze i da im nitko nije kriv. [56]
8.primjer: пиеха по трето кафе и мълчаха [72]	Pili su po treću kavu bez ijedne riječi [56]
9.primjer: - Нищо - каза той. [58]	- U redu je - rekao je. [57]
10.primjer: и този месец в къщи [58]	i taj mjesec koji sam proveo kod kuće [42]
11. primjer: Останалият вътре малък колектив, като не знаел как да извика за помощ, започнал да крещи единствената позната немска дума. [41]	Mali kolektiv koji je ostao unutra nije znao kako pozvati upomoć, pa je počeo izvikivati jedinu poznatu njemačku riječ [58]
12.primjer: Малката масичка между тях	Stolić između njih je bio nagomilan praznim

беше отрупана с празни пластмасови чашки, придобили най-неочаквани форми от дълго въртене из ръцете им. [43]	plastičnim čašama koje su poprimile najneočekivanije oblike nakon dugog preturavanja po rukama. [52]
13.primjer: После му се стори глупаво и реши да премълчи. [59]	Poslije mu se to učinilo glupim pa je odlučio prešutjeti. [53]
14.primjer: Тогава май съвсем ти побеля косата. [58]	Mislim da je to bilo onda kada ti je kosa sasvim posijedila. [47]
15.primjer: В това време приканиха всички пътници за Ню Йорк да се насочат към терминала за излитане. [63]	U tom trenutku pozvali su sve putnike koji lete u New York na odlazni terminal. [60]

5.1.4. Izostavljanje

Izostavljanje kao oblik prevodilačkih transformacija svodi se na ispuštanje riječi ili izraza koji nisu neophodni za pravilno razumijevanje poruke iz originala, a zbog razlike u prirodi jezika ili iz nekih drugih razloga (vanjezičnih) nije ih moguće uključiti u tekst prijevoda. Ova prijevodna transformacija upotrebljava se kad ispuštena riječ nije važna za razumijevanje izvorne poruke i kada se ne gubi na jasnoći izvornog teksta. Najčešće sam izostavljala zamjenice i prijedloge jer u hrvatskom jeziku nemaju istu sintaktičku funkciju kao u bugarskom pa se mogu izostaviti. Prijedloga je u bugarskom jeziku mnogo jer je to analitičan jezik, pa se tako izražavaju padežni odnosi. Često ih nije potrebno prevoditi jer su rečenice razumljive i funkcionalne i bez njih. Specifičnost bugarskog jezika je također da-konstrukcija (*да срещне, да извика*) koja se u hrvatskom jeziku prevodi infinitivom. Osim toga, često se javljaju tautološke sintagme poput *в един и същи град, на една и съща улица, Нищо и никаква история*. Specifičnost bugarskog je također udvajanje objekta koje u hrvatskom ne postoji, a to možemo vidjeti u sljedećim primjerima: *това трябва да ви го разкажа i читателите и.м.*

Primjer *не можеше да се одлепи от мястото си* prevoditeljica je prevela kao *Nije se mogao odlijepiti* jer vjerojatno htjela izbjeći gomilanje posvojnih zamjenica, jer u hrvatskom nemamo kratki oblik kao u bugarskom.

1.primjer: с лявото око виждала само назад [73]	Lijevim okom vidjela je samo unatrag. [51]
2.primjer: майка и първа забелязвала странната и слепота [73]	Njezinu čudnu sljepoću najprije je primijetila majka. [61]
3.primjer: (...) и по него тече научнопопулярен филм за популацията на мекотелите у нас [62]	(...) i prikazuje dokumentarac o populaciji mekušaca u našoj zemlji. [49]
4.primjer: това трябва да ви го разкажа [48]	Moram vam ovo reći [54]
5.primjer: пътниците във всички нощни влакове... [63]	Putnici svih noćnih vlakova... [57]
6.primjer: на всички централни гари по света (...) [32]	Na svim kolodvorima svijeta (...) [60]
7. primjer: тук прекратяваме историята, защото на гнусливите читатели им прилошава, дамите се чувстват пренебрегнати, а аналогите се превръщат в алегии. [39]	Tu završava priča, jer gadljivim čitateljima postaje slabo, dame se osjećaju zanemarenima, a analogije se pretvaraju u alegorije. [51]
8.primjer: вече не искаше да го среща очи в очи и да го дематериализира, страхът и	Nije ga više željela dematerijalizirati i vidjeti licem u lice, prevladali su strah i gađenje.

погнусата бяха надвили [67]	[56]
9.primjer: по навик прави справка в един опърпан речник на чуждите думи [62]	Iz navike je pogledala u otrcan rječnik stranih riječi [49]
10.primjer: то си се пише някъде. [60]	To je zapisano negdje. [55]
11. primjer: и вървеше, обзет от странна веселост... [48]	I hodao je, ispunjen čudnom radošću... [42]
12. primjer: не можеше да се одлепи от мястото си [49]	Nije se mogao odlijepiti s mjesta [52]
13. primjer: беше си приготвил различни варианти за отговор [50]	Pripremio je mnogo različitih varijanti odgovora [53]
14. primjer: добър вечер на всички [51]	Dobra večer svima [53]
15. primjer: а, сетих се за една новогодишна история [51]	A, sjetio sam se jedne novogodišnje priče [54]
16. primjer: Живели сме толкова време в един и същи град . [50]	Živjeli smo u toliko vremena u istom gradu . [44]
17.primjer: В хотела нямаше свободни стаи и ни сложиха да спим в една от килиите на монасите. [53]	U hotelu nije bilo slobodnih soba, pa su nas smjestili u jednu od redovničkih ćelija. [53]
18.primjer: Нищо и никаква история според мен. [51]	Bezvezna priča po meni. [63]
19.primjer: Той си помисли, че никога вече	Pomislio je da nikad više neće sresti takvu

няма да срещне друга такава жена. [63]	ženu. [57]
---	------------

U prijevodu sam najviše upotrebljavala prijevodne transformacije preraspodjele i izostavljanja, pa sam zato navela i najviše primjera tih transformacija. Ali također sam upotrebljavala i prijevodne transformacije zamjene i dopune. U nekim rečenicama promijenila sam redoslijed riječi ili sintagmi kako bi rečenice odgovarale pravilima hrvatske sintakse i gramatike. Što se tiče prijevodne transformacije izostavljanja, u bugarskom je bilo prisutno mnogo posvojnih zamjenica i prijedloga koje se u hrvatskom izostavljaju jer nisu relevantne kao u bugarskom. Izostavljala sam i neodređeni član *една* koji je u hrvatskom prijevodu nepotreban. Kod prijevoda glagolskih vremena, u nekim slučajevima sam upotrijebila drugačije glagolsko vrijeme nego u izvornom tekstu, istovremeno pazeći da se ne promijeni smisao rečenice. U bugarskom jeziku se aktivno koriste aorist i imperfekt koji se u hrvatskom prevode perfektom.

6. Zaključak

U ovom diplomskom radu izložila sam prijevod odabranih kratkih priča Georgija Gospodinova koje sam popratila translatološkom analizom. Translatološku analizu odabrala sam zbog stjecanja prakse prevođenja, ali i analize bugarskih tekstova. Gospodinovljeve kratke priče nastale su 2008. godine, pa nemaju mnogo nekih zastarjelih izraza i frazema, što mi je uvelike olakšalo prijevod. U prvom dijelu rada objasnila sam što je to prevođenje, književno prevođenje i transliteracija te što je kratka priča. Zatim je uslijedio prijevod te translatološka analiza leksika, frazema, lažnih prijatelja, elemenata kulture, vulgarizama te primjena prijevodnih transformacija. Leksik koji je zahtijevao dodatno pretraživanje bio je vezan uz kulinarstvo, kulturu, nazive pjesama, te imena i toponime. Imena nekih svjetski poznatih osoba koje se spominju u pričama već imaju svoje ekvivalente u hrvatskom jeziku, a za ostale nazive i imena morali smo pronaći odgovarajuće rješenje. Što se tiče prijevodnih transformacija, najviše sam upotrebljavala preraspodjelu i izostavljanje prilikom prevođenja.

U analizi prijevoda izložila sam probleme i poteškoće na koje sam naišla te njihova rješenja. Budući da za prijevod ne postoje univerzalna rješenja, u radu sam navela rješenja koja sam smatrala najboljima za određene situacije s obzirom na kontekst i funkciju teksta.

Prevođenje i analiza kratkih priča donijela mi je neke nove vještine i praksu književnog prevođenja. U nekim slučajevima nije postojao ekvivalent u hrvatskom jeziku pa sam u tim slučajevima morala primijeniti druga pravila. Uvjerila sam se da doslovan prijevod često nema smisla u sveukupnoj priči, tako da je nakon prvog prijevoda bilo potrebno naći riječi koje više odgovaraju kontekstu odabranih priča.

7. Popis literature

LITERATURA

Anić, Vladimir et al. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: EPH i Novi Liber. 2004.

Aleksić, M. *Međujezička srpsko-bugarska (bugarsko-srpska) leksičkahomonimija*. Filološki fakultet. Beograd, 2006.

Menac et al. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak. 2014.

Menac, A. *Hrvatska frazeologija*. Zagreb : Knjigra, 2007.

Anić, Vladimir. *Rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb 1998.

Badurina, Lada, Marković, Ivan, Mićanović, Krešimir, *Hrvatski pravopis*, Matica Hrvatska, Zagreb 2008.

El Gendi, Abdel Kader. (2010.). Dissertation zur Erlangung der Würde des Doktors der Fachbereiche Sprache, Literatur, Medien & Europäische Sprachen und Literaturen der Universität Hamburg, www.d-nb.info

Užarević, Josip. *Fenomenologija psovke*, (1993)

Öztürk, Kadriye. (2011.). Ist literarische Übersetzung eine Kulturbrücke?- Das Verschwinden der kulturellen und sprachlichen Differenzen in der literarischen Übersetzung, www.publikationen.ub.uni-frankfurt.de

Solar, Milivoj. *Književni leksikon: pisci, djela, pojmovi*. Zagreb: Matica hrvatska. 2007.

Stojić, Aneta et al., ur. *Priručnik za prevoditelje: prilog teoriji i praksi*. Rijeka: Filozofski fakultet. 2014.

Eco, Umberto. *Otprilike isto: iskustva prevođenja*. Prev. Nino Raspudić. Zagreb: Algoritam, 2006.

J.C. Catford. *A linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press. 1965.

Levi, Jiri. *Umjetnost prevođenja*. Sarajevo: Svjetlost: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. 1982.

Pranjić, Krunoslav. *Jezik i književno djelo*. Beograd: Igro Nova Prosveta. 1985.

Premur, Ksenija. *Modeli prevođenja*. Zagreb: Naklada Lara. 2005

Ivir, Vladimir. *Teorija i tehnika prevođenja: udžbenik za III i IV razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke*. Novi Sad: Centar „Karlovačka gimnazija“ Sremski Karlovci, Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu. 1984.

Ljubičić, Maslina. *Posuđenice i lažni parovi – Hrvatski, talijanski i jezično posredovanje*. Zagreb: FF Press. 2011.

Господ, Георги. *и други истории* Пловдив: Жанет-45. 2008.

ELEKTRONIČKI IZVORI

Fraktura <https://fraktura.hr/autori/georgi-gospodinov>, 9. rujna 2018.

Novi liber. *Hrvatski jezični portal*. <http://hjp.znanje.hr/>, 15. kolovoz 2018.

Институт за българския език. Речник на българския език. <http://ibl.bas.bg/rbe/> (kolovoz – rujan 2018.)

Речник на думите в българския език. <http://rechnik.info/> (kolovoz-rujan 2018.)

Hrvatska enciklopedija leksikografskog zavoda Miroslav Krleža
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52093> 15. rujna 2018.

Enciklopedija Britannica <https://www.britannica.com/art/short-story> 20. rujna 2018.

8. Prilog

8.1. Prijevod priča

Priča s kolodvorom

S bugarskog prevele Tatjana Dunkova i Ksenija Marković

Na svim glavnim kolodvorima svijeta odigravaju se jedni te isti sižei s toaletima i našim ljudima u centru zbivanja. Priče se vrte oko toga kako nadmudriti automatska vrata tih toaleta, tj. kako prisutnost Bugarina kod tih vrata čini nemogućim funkcioniranje sistema automat–kovanica–samo jedan korisnik.

Ubacivanjem jedne kovanice i brzim uvlačenjem više tijela jednog iza drugog može se postići olakšavanje cijele skupine putnika. Čuo sam da pri jednoj od takvih akcija automatska vrata toaleta na nekom njemačkom kolodvoru nisu izdržala, pa su se zaglavila. Mali kolektiv koji je ostao unutra nije znao kako pozvati upomoć, pa je počeo izvikivati jedinu poznatu njemačku riječ koju su vjerojatno naučili iz starih ruskih ratnih filmova. A to je:

Achtung!!! Achtung!!!

To je prouzročilo neopisivu paniku na njemačkom kolodvoru, pražnjenje čekaonice i pozivanje antiterorističkih odreda. Tako su oni iznutra vikali „achtung“, a ovi izvana ograđivali prostor i iščekivali eksploziju.

Odgovor na pitanje “Gdje smo mi sada?” analogan je upravo ispričanoj priči. Iz toaleta dopiru uzvici upozorenja. Svima je jasno što se događa, ali nitko ne otvara i nitko ne izlazi. A jedini izlaz u toaletu je prema dolje. Prema Tartaru.

Božuri i nezaboravci

S bugarskog prevela Ksenija Marković

Poznavali su se jedva nekoliko sati. On – malo iznad trideset, a ona – nešto ispod njega. Morao je preko nje predati paket prijatelju preko oceana. Ona je samo posredovala. Posao od pet minuta, ali dva od svezkupno tri sata koja su ostala do polijetanja, a oni nisu mogli naći opravdan razlog za rastanak. Sada, točno šezdeset minuta do polijetanja, stajali su u kutu kafića u čekaonici, pili su po treću kavu bez ijedne riječi. Iscrpili su sve teme koje mogu održavati razgovor između dvoje neznanaca. I tišina je već postajala neprikladna. Stolić između njih je bio nagomilan praznim plastičnim čašama koje su poprimile najneočekivanije oblike nakon dugog preturavanja po rukama. Žličice za kavu su već odavno rastragane na najmanje moguće komadiće, a prazne vrećice šećera pretvoreni su se u kornete i minijaturne brodiće.

Sinulo mu je da bi od tog stola mogao nastati dobar ready-made objekt, takoreći, instalacija, koju bi nazvao *Isprika za potištenost* (plastične čaše za kavu, žličice, prazne vrećice šećera, bijeli stolić). Poslije mu se to učinilo glupim pa je odlučio prešutjeti. „Ono što se prešućuje pretvara se u potrgane žličice i zgnječene čaše“, rekla je odjednom. Pomislio je da nikad više neće sresti takvu ženu, koja će mu čitati misli i sa kojom bi želio provesti ostatak života u ovom kafiću. Lecnuo se jer je upotrijebio, makar u mislima, frazu kao „do kraja svog života“.

- Razgovarajmo - rekla je, iako već dva sata nisu zašutjeli.

Preostali sat je bilo premalo vremena da bi se potratio na oklijevanje i izrađivanje brodića. Budući da on nije započeo, jednostavno je rekla:

- Moramo privatiti se da ponekad ljudi doslovce mimoilaze.

- Ironija je što to shvaćaju upravo onda kad se sretnu - rekao je.

- Sigurno je postojao način da se i prije upoznamo. Živjeli smo u toliko vremena u istom gradu. Nije moguće da se nismo mimoišli na nekom semaforu.

- Primjetio bih te - rekao je.

- Voliš li je? - upitala je.

- Voliš li ga? - upitao je.

Brzo su se složili da to nema nikakve veze i da im nitko nije kriv.

Kasnije se nije ni mogao sjetiti tko se sjetio te spasonosne (kako je tada mislio) ideje izmišljanja zajedničkih memorija, stvaranja cijelog života prije i poslije njihovog upoznavanja. Patetični pokušaj osвете slučaju koji ih je nemilosrdno spojio nakratko samo da bi ih rastavila. Imali su pedeset minuta na raspolaganju.

- Sjećaš li se - započeo je, - kao učenici živjeli smo u istoj ulici? Svakog tjedna sam ti potajno u poštanskom sandučiću ostavljao prsten od folije bombona *Lakta*.

- Aha – rekla je, - znači ti si bio taj. Moj otac ih je uvijek pronalazio prvi i sumnjao je da neki ljudi obožavatelj iz kvarta šalje vjenčano prstenje mojoj majci. Sada ispada da su bili za mene.

- Bili su za tebe – rekao je.

- A sjećaš li se - započela je, - kada smo na zadnjoj godini fakulteta otišli samo nas dvoje u onaj samostan? Prvi put smo nekamo otišli sami. U hotelu nije bilo slobodnih soba, pa su nas smjestili u jednu od redovničkih ćelija. Bilo je veoma hladno, a krevet - tvrd. Malo me hvatao strah. Potajno sam se prekrizila od tebe poslije svakog puta. Te noći sam se prekrizila pet puta.

- Šest - rekao je. - I mene je bilo strah. A sjećaš li se kako si kasnije došla živjeti kod mene? Tvoja majka je rekla da će te se odreći preko *Narodnih novina*, jer nije htjela imati nezakonitu unučad.

- Sjećam se - rekla je. - Uostalom, ionako nisam mogla imati djecu.

U tom trenutku je zašutjela. Uhvatio ju je za ruku, prvi puta otkad su se upoznali. Vrlo nježno, utješno.

- U redu je - rekao je. – A sjećaš li se kada sam slomio nogu? Već mi je bilo četrdeset i osam, radio sam kao lud, i taj mjesec koji sam proveo kod kuće mi se činio kao pravi raj. I ti si uzela godišnji, čak si i zaprijetila da ćeš slomiti ruku ako te ne puste. I cijeli mjesec nismo ni pomolili nos van.

- A kada su mi sljedeće godine otkrili onaj tumor...Ti si negdje pročitao da terapija smijehom liječi rak, i dva tjedna si mi neprestano pričao viceve da bih se smijala. Još uvijek se čudim odakle si ih izvukao. Bio si toliko prestrašen i drag. Mislim da je to bilo onda kada ti je kosa sasvim posijedila. I svaki dan si mi donosio božure i nezaboravke.

- Hvala bogu što si se oporavila. Što bih učinio bez tebe?

U tom trenutku pozvali su sve putnike koji lete u New York na odlazni terminal. Šutjeli su, ne duže od minute. Zatim je ona ustala i rekla da mora ići. On je uzeo njezin kofer i otišli su. Prije prolaska kroz kontrolu putovnica, okrenula se i dugo ga je ljubila. Kao posljednji put, pomislio je, iako prijašnjeg puta nije ni bilo.

Polu sata kasnije okrenuo se i otišao. Osjećao se užasno staro, s mukom je dizao noge. Namjerno je zatvorio oči dok je koračao kroz vrata sa zrcalnim staklima na izlazu, da u odrazu ne vidi odjednom posijedjelu kosu i svoja opuštena, već staračka ramena. Svakim korakom postajalo mu je sve jasnije da se ne može vratiti kući svojoj nezamislivo mladoj ženi. I nikada joj ne bi mogao objasniti što je radio tih posljednjih pedeset godina dok ga nije bilo.

Treći

S bugarskog prevela Gloria Lončar

Već mjesec dana živjela je s osjećajem da je netko ili nešto neprestano gleda.

Isprva ništa nije rekla P.-u. Znala je kako bi je pogledao, paleći cigaretu, i kako bi, opekavši prste na umirućem plamenu šibice (uvijek bi palio šibicom i uvijek bi opekao prste), rekao *gluposti*, što bi popratilo jedno dugo izdisanje dima, nešto poput tri uskličnika, koji naglašavaju kategoričnosti njegova mišljenja.

Ali osjećaj je postajao sve jači i pomislila je da je poludjela, da je postala paranoična. Primijetila je kako radi čudne stvari. Sjedila bi u kutu, leđima pritisnuta o zid, zurila bi u jednu točku, sjedila je tako nekoliko minuta, nakon čega bi oštro okrenula glavu u stranu, potajno se nadajući i užasno se bojeći vidjeti onu stvar koja ju promatra. Uvjerila se, ako ga uspije vidjeti, ako mu uspije uhvatiti pogled, to će biti uništenje, raspast će se, dematerijalizirati. Sjetila se kako se kao mala bojala onoga pod krevetom. Bojim se onoga što je ispod kreveta, rekla bi, a njezin otac bi pogledavao ispod kako bi joj pokazao da nema ničeg osim malo prašine i paučine. Ali ona nikad ne bi sjedila na krevetu kao ostali, s nogama koje vise.

P.-a nije bilo kod kuće par dana, a ona je potpuno poludjela. Ostavljala bi sva svjetla u stanu upaljena, a kad bi navečer došla kući, oprezno je provjeravala sobu po sobu. Bojala se ako prebrzo otvori vrata sobe, da se ona stvar neće uspjeti sakriti, i vrata će se prisloniti na njegovo odvratno tijelo. Nije ga više željela dematerijalizirati i vidjeti licem u lice, prevladali su strah i gađenje.

Bila je sigurna da ta stvar ima tijelo. Ljigavo, bljedunjavo, puno neke mutne tekućine. Kao bjelina, kao bjelina slijepog oka. Jedno oslijepjeno oko ljudskog rasta. Počela ga je sanjati, budila se i nije smjela otvoriti oči, bila je uvjerena da bi ga vidjela nagnutog nad njom.

I još nešto što joj se isprva činilo čudnim. Oko je postepeno dobivalo spol. Bilo je muško. Ne baš oko muškarca, već muško oko, oko muškarac. Nigdje se nije mogla sakriti od njega. Dugo bi se zaključavala u kupaonicu. Sada je po prvi puta primijetila da ključanica na vratima nije začepljena, i činilo joj se da se prije sekundu tamo pomaknula zjenica, ulovivši njezin pogled. Popunila je ključanicu vatom. Oko je bilo unutra.

Kada se P. vratio, odlučila mu je reći. Prošlo je točno četiri tjedna otkad ju je ta stvar počela promatrati. Rekla mu je, između ostalog, nakon večere.

- Odnedavno imam osjećaj kao da nas netko neprestano promatra - rekla je, malo više naglašavajući riječ *nas*. Drevni trik koji nije prošao kod P.-a.

- Nisam primijetio da me netko promatra – opet se opekao plamenom šibice uz dugi potez dima. – Sigurno si obratila pažnju na to da živimo na četrnaestom katu, blizu aerodroma, a u radijusu od tri kilometra nema ni jedne zgrade koja je viša od pet katova. Sigurnosne mjere - dodao je. – Tako da prema zakonima optike ni jedan znatiželjni susjed s dalekozorom ne bi nikako mogao odozdo gledati u tvoju sobu. – P. je definitivno dobivao na brzini - Vidiš, zapravo bi bilo moguće s dodatnim ogledalima pod pravim kutem. Princip periskopa. Gledala si filmove s podmornicama. Naravno, da ne bi bilo da podcjenjujemo ni neke pilote u obližnjim avionima koji uzlijeću. Ako se zadrže na mjestu kada prolaze pokraj tvog prozora, možda bi mogli baciti oko...

- Imam osjećaj da je u stanu treća...osoba. – Oklijevala je između muškarca i oka.

To je mijenjalo stvar. P. je iskoristio svu svoju dosjetljivost kako bi uništio nekakve vanjske neprijatelje, ali verzija koja je uključivala voajera u stanu definitivno ga je iznenadila.

- Je li ti pokušao nešto napraviti? - upitao je, tek toliko da prikrije uznemirenost zbog pomisli da je poludjela.

- Ne, samo me promatra. Neprestano. Mislim da ponekad i tebe promatra. Ne misliš da sam luda, zar ne?

- Glupost – nova opekotina, i ovaj puta vrlo kratak potez dima. – Je li on sada ovdje?

- Da.

Pretjerano duga pauza. Čulo se kako par katova niže laje pas. Prošlo joj je kroz glavu da se ta stvar ne bi pojavila da su imali psa ili mačku. Osobito mačku. Mačke osjete takve stvari.

- Zašto ne bismo nabavili mačku - rekla je to tek tako, samo da ubije tišinu. P. je imao poseban odnos prema mačkama. Netko mu je usadio u glavu, da žene oko kojih ima mačaka teško zatrudne. Čak se i najpametniji muškarci uhvate za takve stvari. Osobito jer nakon godine i pol još uvijek ne mogu imati dijete. Raspravljali su o tome već mnogo puta.

- Raspravljali smo već o tome.

Večer u krevetu je bila čista katastrofa. Stvar nikad nije došla tako blizu njih, osjetila ga je, kao da je istom krevetu. Promatrao ih je.

- Ne mogu - rekla je. - Gleda nas.

P. je ustao, zapalio cigaretu i sjeo nasuprot nje.

- Vidiš li ga?

- Ne.

- Zamišljaš ga poput muškarca?

- Ne...da, skoro pa muškarac. Ali nije ono što misliš. Nekakvo oko, ljigavi embrio, kako da ti objasnim...

- Je li još uvijek u sobi?

- Ne želi nam nauditi. Samo nas gleda. Jednostavno je prisutan. Ali plaši me. Ne znam, imam osjećaj da...

Prošlo je dvadeset dugih minuta. P. je zaspao na kauču.

- P.!

Tišina.

- P., probudi se, P.!

- Što je sada?

- P., mislim da je on u meni, nekako je ušao unutra.

- On?

- Oko...ono...ta sluzava stvar. Već je sasvim maleno. Poput palca. Poput malog, običnog oka. Jadničak.

Sretan kraj za nedosjetljive čitaoce

Jeste li se konačno sjetili? Ona se sjetila. Zaspala je, sretna.

P. je pušio cijelu večer. On se još nije sjetio. Na koži palca, kažiprsta i srednjeg prsta pojavili su mu se mjehurići od plamena šibica.

Dječak, P., dječak! Već cijeli mjesec.

O krađi priča

S bugarskoga prevela Gloria Lončar

U vlaku Sofija - Burgas, malo prije Čirpana, čula se violina.

(Izvanredno zaustavljanje: točno na tom mjestu, u vlaku, „malo prije Čirpana“ i prije deset godina sam upoznao Metu iz Građevinske vojske³, koji mi je podario sljedeći monolog. A može biti i da mi ga nije podario, možda sam ga ja samo ukrao. Evo ga: *...i prvi vodnik viče: vi ste šljunak na zemlji. I ako nam ponestane šljunka, kuda će ići ekspres Sofia-Burgas? - viče vodnik. Zatim bi nas par pljusnuo po stražnjoj strani vrata, i zatim opet: ne bojte se, rekao bi, nikad nam neće ponestati šljunka.... I zapravo, nikad i nije. To je bio kraj Metinog monologa, ispunjen istim čuđenjem koji ćemo sada vidjeti na licima putnika. Kraj zaustavljanja.)*

Svi putnici u vagonu su začuđeno pogledali u ugradbene radije koji se nikad dosad nisu uključili. Ali melodija nije dolazila iz njih. Nakon nekog vremena harmonika se pridružila violini, a s njima se cerilo i dvoje Roma na kraju hodnika, jedan od njih (violina) s polucilindrom. Pjesmama *Prolaze godine*, *Zrakoplov Edelweiss* i *Bijeli manastiri*, uspjeli su pokriti dno polucilindra stotinkama i dvjema novčanicama od jednog leva. Poslije je onaj sa violinom odlučio promijeniti temu, dao je znak harmonici da pričekaj, i u navali zahvalnosti započeo je neočekivani solo nastup. Nisam mogao vjerovati, taj crnopusi Nigel Kennedy svirao je Vivaldijevu Zimu, i bio je odličan. Naravno, pretjerivao bih kad bih rekao da su svi putnici u božićnom vlaku do Burgasa mogli prepoznati Vivaldija. Nigel Kennedy bi možda imao veće šanse jer je upravo tada bio u Bugarskoj. Netko u prvom vagonu je viknuo da će uzeti natrag svoj novac ako taj ne prekine s glupim ponašanjem. Nigel kao da ga nije čuo, ali njegov drug s harmonikom je momentalno reagirao, udario ga je i u hodu su prešli s Vivaldija na *Crne oči*. Izuzetan prijelaz, očito odrađen i u drugim sličnim okolnostima. Tim potezom dvojica su zaradila još tri novčanice od jednog leva, umjetnički su se naklonili; netko je aplaudirao, i nakon što su svi zašutjeli Rom s violinom je rekao:

- Je li slučajno netko ovdje iz Karnobata?

³ Uvedena 14. lipnja 1920., svi muškarci i žene određene dobi morali su raditi ograničeno vrijeme u korist vlade, uglavnom na građevinskim projektima. Do 1989. godine Građevinska snaga je bila pozvana na povlačenje svoje obvezne vojne službe, regrutujući uglavnom etničke manjine.

Javila se žena iz našeg vagona, on je ušao unutra, ispričao se i rekao da je njegova majka tamo živjela, u mahali, prva kuća na asfaltiranoj ulici, plava, sa akacijama u dvorištu, a zvali su je Trufka. Ako slučajno prolazi onuda, neka joj samo kaže da njezinom sinu ide dobro, da vrlo dobro svira, zarađuje, i da ga ljudi poštuju. U tom trenutku vlak se zaustavio u Čirpanu, a muškarac je požurio kako bi sišao s vlaka.

Tek kod Stare Zagore žena je shvatila da nije upitala Roma kako se zove. Meto, rekao sam, Meto mu je ime. Pogledala me u čudu, i onda je odlučila da se šalim, i primijetila da većina Roma ima identično ime.

Ovo je priča o Meti, koji ti je, između pjesama *Bijeli manastiri* i *Crne oči*, mogao na crno podmetnuti i malo Vivaldija. Pod rizikom da dobije pokoji šamar ili da ostane praznog šešira.

Sljedećeg će jutra novine pisati kako je svojom virtuosnom izvedbom *Četiri godišnja doba* Nigel Kennedy izuo iz cipela sofijske obožavateljke u NDK-u.⁴

...

Gaustin je sjedio na klupi u parku i čitao novine. Prišla mu je Romkinja.

- Vidim te, cijelog te vidim - brzo je rekla Romkinja, - daj mi ruku da ti kažem.

- Ne, hvala - pristojno je odgovorio Gaustin, ne odvrativši pogled s novina.

- Crna magija je na tebi, čovječe, ne želim tvoj novac, dat ću ti korijen da ju skineš.

- Daj, molim te - rekao je Gaustin odlučnije i okrenuo je novi list.

- Reci mi barem što piše o vremenu – rezignirano je rekla žena.

Gaustin je pogledom potražio kroz rubriku u donjem desnom kutu stranice, gdje je uvijek bila vremenska prognoza, ali ovog puta tamo nije bilo ničeg takvog. Sjetio se da su na prvoj stranici jučerašnjih novina priopćili da je vremenska prognoza ukradena.

- Nema vremena. Ukrali su ga – smrknuto odgovara Gaustine, i htio je dodati „Romi“, ali se suzdržao.

⁴ НДК - национален дворец на културата. Nacionalni kulturni centar za konferencije, izložbe i posebne događaje, najveći kongresni centar u jugoistočnoj Europi. Izgrađen je 1981.godine

- Hej čovječe, kaži mi barem koliko je sati - molila je Romkinja – Muž mi pije, a djeca su gola...

- 14 i 32!

„E, barem nešto sam izvukla iz te cicije“, pomislila je Romkinja, iako ono što je dobila je bila slaba utjeha.

„Uvijek uspiju nešto izvući, lijepi im se za prste, čak i vrijeme“, pomislio je Gaustin i izvadio iz torbe malu bilježnicu i zapisao nešto.

...

Ulazi Romkinja u polikliniku, odlazi ravno do recepcije i kaže:

- Di je doktor za cigančiće?

- Čekajte malo, ako vam je dijete bolesno, morate ga dovesti.

- Nemam bolesno dijete. Želim da me i doktor pregleda cigančiće.

- Želiš da vas pregleda?

- Da, to želim. Moj mi je želio ukrasti menstruaciju i tamo staviti djecu. Dva mjeseca nemam menstruacije, a kada nema menstruacije, imam cigančiće. On mnogo krade, moj dragi. Ukrao je menstruacije i drugim cigankama. Mnogo krade, mnogo. Jednom je bratu ukrao dvije kante. Gdje je doktor, da mi kaže kako vratiti moju menstruaciju...

(Zadnja priča bila je dar moje prijateljice Albene. Ona ju je sama ukrala školskoj prijateljici prije petnaest godina. Ali priča nije pripadala ni njezinoj prijateljici, već njezinoj starijoj sestri. A ta sestra zapravo je bila medicinska sestra na recepciji u onoj poliklinici.)

Muha u pisoaru

S bugarskog prevela Ksenija Marković

U jednom njemačkom toaletu, muškom, podrazumijeva se, pisoari su izgledali ovako: uglancani do visokoga sjaja, to je jasno, ali u sredini svakog – po jedna muha. U prvom trenutku povlačiš se s gađenjem, poslije vidiš da je muha nacrtana. Potpuni realizam. Ta muha je tamo ispunjavala najmanje dvije zadaće. Prvo, ona je, s apsolutnom neumješnošću, trebala istaknuti svu sterilnost njemačkog toaleta, osobito pisoara.

Druga funkcija, zainteresirao sam se i shvatio, bila je očito praktična. Muškarac pred pisoarom mora imati nekakav objekt koji može ciljati. Muha je dobra meta, provokator, cilj koji muškarac nesvjesno želi pogoditi. I posredovanjem jednostavnog dvojnog sistema “meta – poražavanje mete” vjerojatnost rasijane paljbe izvan pisoara višestruko se smanjuje. Tako je i muha naciľjana i toalet čist. I muškarac zadovoljan.

Sve se to može dogoditi samo u njemačkom toaletu u kojemu je muha nacrtana. A što ako smo u toaletu na Balkanu?! (Tu ih nazivaju kenjarama – što je točno.) Prvo, muha ima više od jedne. Drugo, žive su. I treće, ne stoje na mjestu.

Tu završava priča, jer gadljivim čitateljima postaje slabo, dame se osjećaju zanemarenima, a analogije se pretvaraju u alegorije. Nijedna priča nije više nevina..

Zakašnjeli dar

S bugarskog prevela Gloria Lončar

Hodao je i hodao osvijetljenim ulicama, zastajao je ispod uličnih svjetiljka, zurio u roj snježnih pahulja, otvarajući usta kao u djetinjstvu, i plazio jezik pod bockajućim ledenim kapljicama. Do ponoći je ostao još jedan sat, a povremeni prolaznici ga uopće nisu pogledali – grad je bio pun skitnica i ćaknutih ljudi.

I hodao je, ispunjen čudnom radošću, taj grad mu je pripadao sa svim svojim ulicama, neočekivanim raskrižjima, skrivenim tržnicama i toplim šahtovima. Mogao bi skicirati cijelu jednu topografiju klošara.

Prošlo je više od godine dana otkad je uronio u taj paralelni grad lutajućih beskućnika, koji je sve više rastao. Sviđalo mu se biti potpuno anonimn. Bez ikakvih odnosa.

Prošao je kraj trgovine s televizorima. Inače nije imao naviku promatrati izloge, upravo je skretao ulicom, kada ga je nešto zaustavilo. Trgovina je, naravno, bila zatvorena, dobro osvijetljena, ali jedan od televizora u izlogu je radio, i ono što je uhvatio kutkom oka učinilo mu se istovremeno čudnim i poznatim. Usporio je. Vratio se... na televiziji se prikazivala baš ta ulica, te iste večeri, a on je bio u kadru. Čovjek na ekranu je izvadio ruku iz džepa zajedno s njim. Uplašio se da je ponovo poludio. Nije se pogledao već duže vrijeme. Pohaban kaput, da, to je bio njegov kaput, rasparan točno tamo, malo iznad lakta. Podigao je ruku do brade, nije imao pojma da je toliko narasla. Onaj na televizoru je ponovio isti pokret. Napravio je korak-dva unatrag, a figura na ekranu kao da se smanjila. Približio se. Sada je bio u fokusu. Približio se još više, i skoro pritisnuo nos u staklo izloga. Lagano kukast nos, crven zbog zime, i gusta brada su ispunili čitav TV. Čak i pahuljice su se na njoj vidjele. Pogledao je oko sebe.

Vjerojatno se bliži ponoć. Ova Nova godina je posebna, i nikakvi ljudi se ne motaju uokolo. Nitko ne snima. Nema ni traga kamerama. Sigurno se negdje skrivaju. Tajno ga snimaju iza ugla i prate zabavu. A svi kod kuće su također upalili TV i prate zabavu. Ta ga je pomisao prenerazila. Snimaju ga! Nekoliko milijuna prati svaki njegov pokret. Čekaju da vide što će učiniti. Da pobjegne? Da li ih je zaista nekoliko milijuna? Nije se mogao odlijepiti s mjesta. Ljepilo tolikih očiju ga je držalo ispred TV-a. Imao je osjećaj da ako se pomakne, ako samo na sekundu izađe iz kadra, da će se otopiti kao pahuljica. Ipak, morao je nešto učiniti. One oči čekaju. Počeo je grozničavo popravljati odjeću. Pokušao je zakopčati jedini preostali

gumb, iako je znao da mu neće uspjeti jer se rupa već odavno rasparala i gumb može slobodno skliznuti. Nesvjesno je pogladio bradu, prošao prstima kroz kosu. Čak se i okrenuo blago udesno, kako bi sakrio rasparano mjesto iznad lakta.

Dobroo... kad su već odlučili zabavljati se s njim u zadnjoj noći stoljeća. Kao da nemaju drugu zanimaciju. Baš s njim. Nikad, ni u onom drugom životu, nisu ga pokazali na televiziji. Ljudi koji se pojavljuju na ekranu su iz drugog svijeta. Zapravo, uvijek im je potajno zavidio. Čak je i razmišljao o tome što bi rekao ako bi ga slučajno zaustavili, samo tako, na ulici, zaustavljaju svakakve ljude, i postavili mu najobičnije pitanje. Na primjer, jeste li zadovoljni sa svojim sadašnjim životom. Takva pitanja postavljaju. Pripremio je mnogo različitih varijanti odgovora. Nikada ga nisu zaustavili. A sada, u najvažniju noć bio je zvijezda cijelog programa.

Predstavio ih je u sebi – mnogo muškaraca i žena, tople sobe, razgovori, djeca koja jure okolo, mnogo pića, svijeće, plastična božićna drvca, karamelizirane kokice. A on, umnožen u svaki dom. Govorit će, uskoro će početi govoriti da im natrlja nosove. Da im se naruga. Da ih grozno opsuje, kao što je cijeli život u sebi psovao. Prva riječ koju je izgovorio začudila je i njega samog.

Halo... Ima li koga? Pauza. Glupost. Od koga čeka odgovor? Ne, ne, pokušat će s drugim!

Dobra večer svima. Ovo je posljednja noć u... jao, kako je to rekao, kao onaj koji svaku večer čita vijesti. Nije bilo lako. Sav njegov bijes je nestao. Bespomoćno se osvrnuo oko sebe. Sumnjivo prazna ulica, ništa čudno da je dekor.

Vidite, ja sam... stojim ovdje, na ulici... ne znam tko me snima. Sigurno se dogodila pogreška. Ne znam s čim da vas zabavljam. Ako me moja žena sada gleda, to jest bivša žena... općenito... ništa loše... dobro sam.

Sada ću se opustiti i smisliti nešto smiješno. Samo jedna minuta. Neka puste reklame.

Okrene se leđima, izvadi bocu iz džepa, nagne i popije.

Eto, dobro je tako. I bez toga novogodišnji programi su bili veoma glupi. Ali da, bili su glupi. Kao dječak silno sam uči u televizor. Htio sam se uvući unutra točno kada je bio neki indijanski film i ostati tamo zauvijek, u indijanskom filmu. Sada shvaćam da je dobro što to nisam učinio jer su indijanski filmovi bili iz DDR-a, sjećate se zar ne. Laž. I cijeli život u

neakvoj laži, a i inače je tako... Kao da je bio tužan za Novu Godinu. Sada ću nešto izmisliti... Znete li onaj vic o muškarcu, gdje... Ne, ne, taj je malo prljav za televiziju. A onaj, pričaju dva jednojajčana blizanca u majčinom trbuhu i jedan reče, ej, kak' li je vani, kakav je taj život? Jednostavno ga je strah. A drugi odgovara: dovraga... oprosti... da li ti je netko rekao da se odande nitko nije vratio? Ah, nije bio jako smiješan.

Čak ni ne znam koliko je sati. Možda je ostalo nekoliko minuta do ponoći. A vi sada čekate novogodišnju čestitku... ali, nitko ne dolazi. Nitko me ne prekida. Ne znam... da puste glazbu. Neka predsjednik dođe ovdje. Čak ni kamere ne vidim. Pročitao sam negdje da sada sve mogu snimati iz svemira. Neki satelit leti i snima te, a da ti uopće ne znaš. Misliš da nitko ne gleda, hodaš ulicom ili pokušaš ukrasti novine s kioska, a oni te slijede i snimaju. Vide i noću. Imaju uređaje za to. Netko je pričao da čak proviruju i u WC, da prostitute. Ako vas to ne interesira, samo isključite televizor. Ne znam dokad ću morati govoriti. Dolazi li me netko zamijeniti... Časna riječ, ne znam. Samo sam prolazio ovuda. Čak... ne znam što bih rekao. Da pozdravim nekog. Imam samo jednu staru tetu, očevu sestru, počivao u miru. Ali ona nema televizor. Bože, kako bi mama bila sretna da me može vidjeti. A, sjetio sam se jedne novogodišnje priče. Ovdje je toliko hladno, pa ću nakratko sjesti.

Kada sam bio mali, za svaku Novu godinu sam pisao tajno pismo Djedu Božićnjaku da mi donese fotoaparat. Imali smo susjeda koji bi cijeli dan hodao naokolo s takvim fotoaparatom, s kožnim remenom, snimajući na vjenčanjima. To sam želio, čak sam ga i sanjao. I pisao sam svake godine. I potajno sam išao do gradske pošte poslati pisma. Bez markica, bez ičega. Nikad nisam dobio fotoaparat. Dobivao sam pulovere, knjige, loptu, jednom čak i pištolj s plastičnim metcima. Ali htio sam fotoaparat. Toliko sam ga želio, da sam o njemu čak i sanjao. Nikome nisam rekao, samo sam čekao. Kasnije sam počeo stavljati markice na kovertu – i opet ništa. Ono što najviše želiš nikada ne dolazi. Ali to nije istina. Najgore je što to nije tako. Jedne zime, tek sam se vratio iz vojske, zaboravio sam na fotoaparat i sve, i ostao sam sam na Novu Godinu. Čulo se kucanje na vratima, ali nikoga nisam pozvao. Otvorio sam vrata i tamo je stajao Djed Božićnjak. Brada mu se već odlijepila, i vidjele su mu se nogavice hlača. Jeste li vi, rekao je, taj i taj. Taj sam, rekao sam. I gurnuo je ruku u vreću i izvadio jedan fotoaparat u kožnoj futrolji s remenom. Zenit, jedan od starijih. Isti koji sam odavno želio. Dao mi ga je i otišao. Stajao sam kao udaren. Potrčao sam da ga upitam tko ga je poslao, ali već je nestao. Ako to nije bilo čudo. Eh, možda sam se negdje izlajao, u vojsci ima svakakvih šaljivdžija, i mogli su ga poslati iz šale. Ipak, stigao je dar. Deset godina kasnije. Deset godina... držao sam ga u ruci i bilo mi je toliko krivo, ali toliko

krivo. Sjeo sam i jecao, jecao sam neznajući zašto jecam. Zašto nisam dobio taj fotoaparat prije deset godina. Što će mi sada, što ću s njim? Ako se nešto ne dogodi kad ti želiš, bolje da se uopće ne dogodi. Eto nas sada. Cijeli život me nitko nije pogledao, kamoli snimao, a onda baš na Novu godinu... “

Pucnjava s balkona i vatromet stigli su neočekivano i prekinuli njegov govor. Shvatio je da je nastupilo novo stoljeće, ali još uvijek nitko nije dolazio da ga zamijeni. Bio je dužan nastaviti emisiju. Imao je misiju. Vjetar je postao snažniji, snijeg više nije nježno padao, već je kovitlao nogostupima. On više nije govorio, samo je stajao i gledao u ekran, davajući lice onome nasuprot, održavao ga onako kako se hrani umiruća vatra.

Sljedećeg jutra jedini televizor u izlogu, jedan od onih reklamnih, s ugrađenom kamerom, prikazao je napola presavijenog čovjeka sa široko otvorenim očima. Na ulici pred trgovinom nije bilo žive duše.

Kristin koja maše iz vlaka

S bugarskog prevela Ksenija Marković

Tako je odlučila – da će mahati svima.

Vlak je prolazio kroz Srednju Europu, negdje iza Tatre, kroz cijelo slavenstvo pejzaža, duge nizove pokošene lucerke, maslačka i tratinčica. Mak oko tračnica je poludio. Imao sam osjećaj da se sve srednjoeuropske željezničke kompanije uzdržavaju samo od prodaje opijuma. Sunce je već zalazilo i zalazak u tim ravnicama obećavao je da će biti beskrajan, a nagnuta na prozoru, Kristin je sjajila poput folije. Prođe mi glavom da prema nekima samo jedan zamah krilima leptira može promijeniti svijet.

Okrenula se i izjavila mi je da ona nije leptir... a još manje kao folija. Ponekad je zaista imala zadivljujuće sposobnosti. Nagnula se opet van i energično je istovremeno zamahnula rukom nekakvom starijem seljaku i Srednjoeuroljaninu. Čovjek ju je primijetio, oklijevao je na trenutak, učinilo mi se da se čak sramežljivo osvrnuo oko sebe, i odvratio joj je pozdrav.

- E - okrenula se ponovo Kristin - mislim da sam ga stvarno obradovala.

- Stvarno si se nametnula u njegov život - odvratio sam. - Zamisli sad kako se taj muškarac vraća kući svojoj ostarjeloj i dovoljno dosadnoj ženi, nabacuje sijeno na magare, daje kašu prasetu, skuplja ovce i sjeda na udubljeno sjedalo od kamiona ispred kuće. I cijelo vrijeme, zamisli samo, ti mu ne izlaziš iz glave. A povrh svega, užasno ga podsjećaš na nekakvu ženu koju je potisnuo toliko duboko u svome sjećanju da si nije dopustio misliti o njoj već 38 godina. I što više misli i ispija mastiku, jer si je u međuvremenu uzeo bocu, to mu jasnije postaje kako je sve prošlo pokraj njega, baš kao ovaj vlak. Ovdje se vlakovi jednostavno ne zaustavljaju, u prokletom, malom životu, prljavožutom poput ispišanog zida kolodvorskog zahoda. I upravo sad na prag izlazi njegova žena u izblijedjelom ogrtaču sa ružičastim cvjetićima i govori mu da se prestane nalijevati i da dođe na večeru, a on je ne pogleda i toliko mu je krivo da mu se čak ne da ni pogoditi ju bocom. I sada kao da se onaj isti vlak otprije 38 godina vraća i vrlo polako prolazi iznad njega. Užasno polako...

Osjetio sam da mi mašta skuplja nekakvu sadističku inerciju i ušutio sam. Kristin se skupila na sjedalu do prozora i gledala me gotovo uplašeno.

- Ti to ozbiljno govoriš?

- Upozorio sam te. Ne možeš se miješati u živote ljudi čak ni jednim mahanjem ruke. Ponekad, iako ne želiš, pretvaraš se u njihovu sudbinu.

- Glupost. Odvratno je da sve pretvaraš u neke priče.

I da bi pokazala koliko je uvjerena u svoje riječi, oštro se okrenula prema prozoru i namjerno mahnula jednom prometnom kontroloru, koji je mirno zastao u svojoj pomalo širokoj uniformi kraj vlaka koji je prolazio. Kontrolor je ostao sav tako strog, samo je izražajno podignuo obrve i dok god je mogao, pogledom je pratio Kristin koja je mahala. Siguran sam da je makar nekoliko minuta nakon toga nastavio stajati u istoj pozi, s glavom okrenutom jako u lijevo. Kristin je uistinu izgledala nesavladivo u nedovršenom sumraku.

- Zašto mi on nije odvratio, a?

U njezinu se glasu osjetila takva uvrijeđenost, a u očima - optužba, kao da sam ja držao odgovor skriven u samo meni poznatoj priči. Objasnio sam joj da je on trenutno na radnom mjestu, a strojovođa bi njegovo mahanje mogao protumačiti na sasvim drugačiji način.

- Usprkos svemu, svidjela si mu se - dometnuo sam - i sa sigurnošću mogu reći da se jedva suzdržao da ti ne mahne.

Ovdje je ona napravila nekakavu facu koja je trebala izraziti krajnju nezainteresiranost time da li se nekom kontroloru svidjela ili nije. Ali ubrzo je dobacila, između ostalog:

- Ipak, ako sam mu se *toliko* svidjela, mogao mi je odvratiti, kao da bi ga to nešto koštalo.

- Siguran sam da je već požalio. Zamisli samo da se nije suzdržao i da se razmahao kao... - Htio sam reći „kao klaun”, ali to bi je uvrijedilo pa sam pažljivo nastavio. - Strojovođa bi to mahanje odmah protumačio Bog zna kako. Možda bi promijenio kolosijek i mi bismo sad letjeli prema nekom vlaku iz suprotnoga smjera. I tako bi tvoj kontrolor izgubio svaku šansu da te ponovno sretne. Pretpostavljam da mu je sve to u sekundi prošlo kroz glavu i zastrašilo ga.

Ova verzija joj se naročito svidjela, ali ona je očekivala čuti cijelu priču.

- Samo nemoj pokušavati ubaciti grozote kao i prošli put.

Umirio sam je da je tu priča potpuno drugačija i ovaj put se umiješala sasvim sretno u sudbinu mladoga kontrolora. Bio sam prinuđen prepričavati sa *velikim pojedinostima* kako od tog trenutka za njega niti jedan vlak neće biti prosto vlak, nego *vjesnik* nečeg najljepšeg što je vidio u svome životu. I kako će svi putnici odsad pa nadalje gledati zaljubljenog kontrolora, koji šara pogledom po prozorima vlakova koji odlaze...

Dok je slušala priču, Kristin je propustila umiješati se u sudbinu mlade obitelji s dječjim kolicima, tri cigančića koji su mahali uzbuđeno kraj neke pregrade, jedne bake i dva psa.

Noćna mora jedne dame

S bugarskog prevela Gloria Lončar

Žrtvovala se svakodnevno. Ako je za ručak bila pile, ona je jela nogu...

Virginia Woolf, *Profesije za žene*

Obučena je u penjoar s uzorkom već uvenulih ruža. Penjoar (fran. peignoir; široka, duga kućna ženska odjeća), odavno je zaboravio na sve francusko, iznošen je ali čist, s par tvrdoglavih mrlja od umaka. Međutim, ruže i dalje venu; s vremena na vrijeme uvela poneka osušena latica ruže i nježno pala na kuhinjski pod. Kuhinja (od lat. *coquina* - „mjesto za kuhanje“) je zapravo mala prenatrpana sobica s emajliranim sudoperom, kuhinjskim štednjakom na kojem radi samo jedan plamenik i malim televizorom *Junost* na hladnjaku. Televizor je crno-bijeli (ili ona jednostavno ne sanja u boji), i prikazuje znanstveno-popularni film o populaciji mekušaca u našoj zemlji, iz kojeg je saznala da je vrtni puž hermafrodit, s muškim i ženskim spolnim žlijezdama koje istovremeno funkcioniraju, da se kopulacija odvija na proljeće i traje dugo, satima, pri čemu oba primjerka izmjenjuju spermatozoide, a poslije se svaki povlači da snese jaja i brine se za male puževe. Inače bi odmah zapisala tu interesantnu činjenicu (mogla bi ju iskoristiti kao učinkovit argument negdje u svojoj disertaciji), ali sada je imala drugu ugodnu brigu, a to je ovčji gulaš. Gulaš (tur. *yahni*) je ukusno jelo spravljeno od mesa, povrća, masti i začina. Po navici je pogledala u otrcan rječnik stranih riječi. Kao da bi joj to pomoglo pripremiti ukusniji gulaš. Sa zadovoljstvom primjećuje da „*tursko*“ i „*ukusno*“ zvuče gotovo isto, i zna da to ne može biti slučajno. A za to vrijeme, latice ruža s penjoara nastavljaju padati, i već su pokrile gotovo čitav tepih, isto tako davno tkan, sa jednostavnim stiliziranim uzorkom već izbljedjelih crnih bumbara, iz porodice Običnog jelenka (*Lucanus cervus*). Sada će na komade izrezati ovčji but srednje veličine i popržiti ga do rumenila na pola šalice ulja. Šalica ulja - ponavlja naglas. A poslije će u istoj masti ispržiti dvije glavice sitno narezanog luka. Šat-Plat – kao u onoj pjesmi Sylvie Plath u kojoj (da li zbog nespretnosti?) palac ide zajedno sa lukom. Takooo. Sada obojimo sve žličicom crvenog papra, vraćamo meso, i dodamo paprike narezanu na trakice, ploške krumpira i cijelu bamiju. Bamija (tur. *bamya*), jednogodišnja povrtna biljka sa mahunastim plodom, nužna za paprikaše i variva.

A sada tek nastupa prava noćna mora. Dosad je sve bila priprema. Dok ovčetina ključa na štednjaku, nepopravljivo se već odvija. Nije smuk, koji iznenada isplazi iz slavine. Nisu ni gmižući obični jelenci s tepiha koji ju bodu u maternicu svojim ogromnim rogovima. Možda Seyla Benhabib i Helene Cixous istovremeno upadnu u njezinu kuhinju, okrenu lonac s gulašem koji se krčka na laganoj vatri, uhvate ovčji but i preokrenu cijelu kuhinju naglavačke. Istovremeno se na crno-bijelom televizoru *Junost* pojavila ta ista Plat; njezin palac još krvari, a TV postaje u boji.

Ne. Ništa slično se nije dogodilo. San je još više zastrašujuć. Gulaš ključa, uskoro će ga morati ukloniti sa štednjaka i narezati peršin, iz slavine kaplje kao i obično, a na televizoru ide odjavna špica znanstveno-popularne serije. I u tom trenutku sjeda na kuhinjski kauč, lovi tek otpalu laticu ruže s penjoara, i užasnuta, shvaća da joj se zapravo sviđa cijela situacija prenatrpane kuhinje i ovčjeg gulaša.

I odmah se probudi.

Slijepa Vajša

(Nedovršena priča)

S bugarskog prevela Ksenija Marković

Lijevim okom vidjela je samo unatrag, u prošlost, a desnim – samo ono što se tek trebalo dogoditi u budućnosti. Iako su joj oba oka bila otvorena kao kod svih drugih koji vide, Vajša kao da je bila slijepa. Svi su je zvali Slijepa Vajša. Rijetko je izlazila iz kuće, po dvorištu je hodala ispruženih ruku, udarala o trešnju, grebala o kupine i rušila ćupove ispod brajde. Trešnja, kupine i ćupovi nisu postojali za nju, kao što nije postojao ni današnji dan. Za lijevo oko još nisu izašli iz zemlje, a za desno – već su uvenuli ili postali zemlja.

Dok je Vajša bila još mala, njezinu čudnu sljepoću najprije je primijetila majka. Kako je mogla znati da je za Vajšino lijevo oko žena, nagnuta nad njom, djevojčica koja je tek prohodala, a za desno – ružna, iskrivljena starica.

Kad je Vajša progovorila i nepovezano počela objašnjavati što vidi, pomislili su da joj je na oči bačena crna magija. Prodefilirala je cijela jedna kolona bakica koje su pljuvale preko ramena, vukle se za uši i cokane jezikom.

Neka pije božurovo sjeme pred izlazak sunca 40 dana uzastopno...

Neka zapali žuć jastreba i metne na oko, dok je još toplo.

Od crne kokoši bubotak očisti, salo, kožu, ljusku i na oči stavi...

Samo je jedna baba sjedila po strani, klatila svojom kornjačastom glavom i nije progovarala. Na kraju, kad je ustala i krenula iza svih, tiho je rekla da ni od čega nema vajde, dok se ne pronađe nešto što će joj spojiti oči i vratiti na ovaj svijet.

Rasla je tako Vajša i porasla, te postala lijepa mlada žena. Čak i to što joj je lijevo oko bilo smeđe, a desno – zeleno, samo je doprinosilo njezinoj ljepoti.

Jednog dana došao neki mladić tražiti njezinu ruku, zastao pred Vajšom, a ona gledala prema njemu i ovako ga vidjela:

Lijevo:

Bože, zar me je ovaj slinavi
dječarac došao prosi, oh, duša mala,
košuljica mu istrpana, koljena izgrebana,
majka mu mogu biti, a poslalo ga da me
traži za nevjestu, da sa mnom šale zbijaju,
Bože...

Desno:

Ruke mu drhte, kosa posijedjela,
grehota je, Bože, pa on na zemlju miriše,
došlo mu vrijeme na put ići, a on nevjestu
hoće, kako da legnem s njim, kojim očima
da ga gledam, o Bože...

I tako se priča ponavljala sa svakim koji bi došao. Nije naišao onaj koji bi joj skupio
oči.

Godine su prošle, a lijepa Vajša i dalje tako živjela s jednim okom u prošlosti, a
drugim daleko u danima koji su predstojali. Ponekad su se granice unutar kojih je vidjela
toliko smanjivale, gotovo da su se skupile u sadašnjosti. Ali dok bi za desno oko sunce tek
izlazilo, za lijevo bi se već pomaljalo mjesecina. Ponekad bi se udaljenost između prošlosti i
budućnosti i Vajša bi šaputala kako je prema njezinu lijevome oku zemlja još pusta i
neuređena, tama pokriva bezdan i nešto (za koje nije imala riječ) lebdi nad vodom. A u isto
vrijeme, ispred desnoga oka javljao se četvrtasti grad, jednake dužine i širine, s gradskim
zidinama ukrašenim raznim dragim kamenjem – prvi kamen bijaše jaspis, drugi safir, treći
kalcedon, četvrti smaragd, peti sardoniks itd.

Navečer, kad bi Vajša legla, opet nije bilo spokoja za njezine oči. Snovi su joj se
razdvajali poput zmijskoga jezika i dok je u snu jednoga oka trčala za leptirima, a božuri već
bili njezine visine, a snu drugoga oka božuri su već bili pokidani i pokrivali bi joj cijelo
ukočeno tijelo, dok su joj iznad lica letjeli neki drugi leptiri.

Dosadilo Vajši tako živjeti. Smislila tako da si samo iščeprka jedno oko, prstima da ga
iščupa. Dobro ali koje! Ako izvadi lijevo, kao da živi samo u onome što dolazi, a to nije
izgledalo dobro. I s kime bi živjela u budućnosti, koga bi poznavala? A da onda izvadi desno?
Prošli dani uvijek su topliji, sigurniji. Ali, kako će gledati majku i oca kao balavu djecu, kako
će ih zvati, kako će živjeti s njima? Nije bilo spasa za Vajšu ni u prošlosti, ni u budućnosti.

Nema kraja ova priča. Jer se na ovome svijetu nije našlo ništa što bi Vajši skupilo oči, pa da bude jednako kako lijevome, tako i desnome oku.

A ako ti, čitatelju, kad zatvoriš desno oko i pročitaš ovu priču samo s lijevim, ne vidiš nikakva slova i nikakvu priču, nego samo čist list prije priče, ili pak ni list ne vidiš, nego vidiš drvo od kojega je napravljen – teško tebi!

Ako, pak, zatvoriš lijevo oko i pročitaš sve desnim i opet ne vidiš slova jer su već izbljedjela, a papir se pretvorio u bijeli prah, teško meni! Ili čitaš očima slijepe Vajše ili je ova priča toliko kratkoga vijeka, koliko je kratkoga vijeka ovaj komad papira i ovaj svijet koji vene. A ako i ti, čitajući, ako si jednostavno zatvoriš lijevo oko i pročitaš ovu priču sa desnim, ne vidiš nikakva slova ni nikakvu priču, već samo prazan list prije priče ili jednostavno ni list ne vidiš, vidiš drvo od kojeg je napravljen, jadan ti.

Ako samo zatvoriš lijevo oko i sve pročitaš s desnim i opet ne vidiš slova, zato što su se već izbrisala, a knjiga se pretvorila u bijeli pepeo, jadan ja. Ili čitaš sa očima slijepe Vajše, ili je ta priča toliko prolazna, koliko je prolazan i list knjige i ovaj iscrpljujući svijet.

Božićna duša jedne svinje

S bugarskog prevela Ksenija Marković

Tu, s tanke grane šljive mogu mirno promatrati kako razjarene kokoške ključaju halapljivo moju, još uvijek toplu, do crnila usirenu, krv. Krotke, inače dvorišne, kokoške s kojima sam do jutros dijelio jedno smetlište. Pravi lešinari, preobraženi luciferi i domaći vampiri. Trebalo bi mi već biti svejedno. Ležim (ne ja, nego moje tijelo, moram se naviknuti) u prljavome snijegu, do samoga svinjca i krv mi se upija u bjelinu. Jedna smrt može biti i fina. Nož mi još stoji skoro do drška zabijen u grlu, strah ih je da ne ustanem. Jedan od kasapina upravo sad prepričava kako su prošle godine tako zavalili prase, a taj koji je trebao zabiti nož bio je nekako smotan i nije naciljao točno ono mjesto u grlu – kad je prase skočilo, počelo jurcati dvorištem, poobaralo kasapine, diglo na leđa uski svinjac i rušilo sve, kud god je prošlo, od smrti je bježalo i ništa ga nije moglo zaustaviti. Kad jedno prase bježi od smrti, ništa ga ne može zaustaviti, potvrdio je jedan od pomagača. Vlasnik je u toj frci uspio dograbiti vile i zabiti mu ih negdje iznad vrata. I bježalo je to prase, tako je grozno bježalo sa zabijenim vilama – poput zmaja.

Na tome me mjestu pogledaju, zapravo pogledaju moje tijelo koje po svemu sudeći nema namjeru ponoviti gornju priču.

Tu se umiješa onaj koji me hranio tijekom cijele godine, pruža kanu s vinom prvo glavnome kasapinu, potom ona prolazi preko svih, dovoljno okrvavljena. Žamor, šale, priče...

Nikad nisam vjerovala da jedna smrt može pričiniti takvo zadovoljstvo. Sad će mi odrezati uši – da bi ih prepekli na žaru: "To je prva i zato najukusnija meza." Potom će zagrnjeti let lampe, koža će mi pocrnjeti kao golemi kazan ovih koji su me cijele godine hranili. Zatim će me odozgo oprati snijegom, zatrpāt će me vrećama, da se malko potparim, ostrugat će mi čekinju velikim nožem, opet će me oprati i namazati octom i solju (da mi duša nije tu, na šljivi, užasno bi me štipalo), počēt će mi kidati kožu na tanke komadiće i glasno će je žvakati. Znam sve to, kao da se već tisuću puta dogodilo, osjećam to... ne znam kako to reći, kao s krvlju, iako u jednoj duši nema krvi. Toliko su nas klali zimi, pa ne može cijeli ovaj užas i ova krv ispariti tek tako. To je zapisano negdje.

Ha, umalo da se uplaših jedne vrane koja je sletjela na šljivu, očito je nanjušila moju krv dolje, ugruške koji su se već ohladili i u snijegu uvaljali. Pomislim, mogla bi kljunuti i mene, ovako ušuškano ovdje, jednu malu svinjsku dušicu. Zamislio sam je – vrana sa svinjskom dušom. Zapravo, lijepo mi je da mi je dano još ovih nekoliko sati na zemlji. Mogu mirno promatrati na samo nekoliko svinjskih repova od moga tijela kako me, zapravo ga, kasapin reže polako. Bože, uistinu imam izuzetne iznutrice. Kakva prsa, kakva slezena, pa moja tanka, poput serpentina uvijena, crijeva... Nikad nisam ni posumnjala da sam ovakva ljepota iznutra. Sigurna sam da je i ovaj što me trenutačno komada zadovoljan. Zapravo, zar je dopustivo da se jedna duša ushićuje nad takvim truplom. Dobro, ipak sam duša zadnjih nekoliko sati. Za jednu malu dušu poput moje sve je vrlo nejasno i zanimljivo. Da, jednostavno, zanimljivo! Čudno je da ne osjećam nikakav gnjev prema onima dolje koji se brinu o mojim iznutricama. Oni su mi samo oslobodili dušu... kroz onu rupicu u grlu. Ne znam je li to što čine dobro ili loše. Jedna duša, još k tome svinjska, sigurno je već iznad tih stvari. Čak mi ih je donekle žao. Znam da imaju nekakav Pakao, mislim da ga upravo tako nazivaju, činili su grijeh ovdje, na zemlji. A klanje jedne svinje sigurno je grijeh. Iako o tim stvarima odlučuje drugi.

Pretpostavljam da je boravak u Paklu nešto privremeno, da su to neke procedure pročišćavanja zbog njihovih ljudskih grijeha, kako bi otamo izašli nevini, poput netom rođenih prašćića. Možda isto što su oni činili na zemlji, u Paklu se čini nad njima. Vjerojatno će moj kasapin biti zaklan. Odrezat će mu uši, prepeći će ih na žaru, ofuriti ga, razrezati – i to je to. Ne znam jesu li su mu iznutrice tako lijepe. Nije bog zna kako strašno, boli samo pri prvom zabijanju noža. Ali ipak mi je žao. Njih sigurno boli više. Čula sam kraj svinjca dok su prepričavali jednu priču (ne znam zašto misle da svinje ništa ne čuju, iako je očigledno da su nam uši nekoliko puta veće od njihovih.) Priča je o tome kako je onomad prvi iz njihova roda pojeo greškom jednu jabuku, koju ni u kom slučaju nije smio pojesti. Naokolo je bilo čega sve ne za pojesti, bio je to istinski raj, ali taj je uzeo baš tu jabuku. Zbog gluposti – nešto što jedna svinja nikad ne bi učinila. I otada su počele nesreće za cijeli njihov rod. Zbog jedne jabuke. Bezvezna priča po meni. I vrlo nepouzdana ako se imaju u vidu hrpe jabuka, istina, gnjilih, koje sam ja pojela za svoga vedrog svinjskog života. Otada je raj sigurno rezerviran samo za životinje. Samo za životinje. Inače bi bilo pretjerano mnogo klanja i krvi.

Osjećam se tako lagano... Kad bih se pustila sa šljive, sigurno bih poletjela.